

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ І
ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТОРГІВЛІ ТА БІРЖОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ
УМОВАХ»**

на здобуття освітнього ступеня **магістра**
зі спеціальності **076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність**
освітньо-професійної програми **Підприємництво та фінанси**

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело*

(підпис)

Ярослав КАШТАЛАП

Виконав: здобувач вищої освіти гр.
Ярослав КАШТАЛАП

Керівник: д.е.н., доцент
Оксана ЗГУРСЬКА

Рецензент: д.е.н., професор
Олена ВІНОГРАДОВА

Київ 2024

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Навчально-науковий інститут менеджменту і підприємництва

Кафедра Підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 076 Підприємство, торгівля та біржова діяльність

Освітньо-професійна програма Підприємство та фінанси

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедру підприємства,
торгівлі та біржової діяльності

_____ Оксана ЗГУРСЬКА

« ____ » _____ 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

КАШТАЛАП Ярослав Андрійович

1. Тема кваліфікаційної роботи: Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах

керівник кваліфікаційної роботи Оксана ЗГУРСЬКА, д.е.н., доцент

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «19» жовтня 2023 р. № 145

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «27» грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативні акти України; наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів; офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України; річні звіти та первинна документація ПАТ «Альцест»; результати опитування та власних спостережень.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Розділ 1. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства

2. Розділ 2. Діагностика забезпечення безпекою підприємства

3. Розділ 3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: *презентація*

6. Дата видачі завдання «18» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Складання плану кваліфікаційної роботи. Вивчення літератури, підбір наукових та навчальних матеріалів.	12.10.2023 р.	Виконано
2	Підготовка вступу і першого розділу	01.11.2023 р.	Виконано
3	Підготовка другого розділу	22.11.2023 р.	Виконано
4	Підготовка третього розділу	12.12.2023 р.	Виконано
5	Підготовка висновків та пропозицій	15.12.2023 р.	Виконано
6	Систематизація використаних під час дослідження джерел	16.12.2023 р.	Виконано
7	Подання роботи для перевірки на академічний плагіат	17.12.2023 р.	Виконано
8	Оформлення та представлення роботи на кафедрі	20.12.2023 р.	Виконано
9	Написання відзиву науковим керівником	21.12.2023 р.	Виконано
10	Зовнішнє рецензування	21.12.2023 р.	Виконано
11	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу	22.12.2023 р.	Виконано
12	Попередній захист	23.12.2023 р.	Виконано
13	Захист кваліфікаційної роботи магістра	19.01.2024 р.	Виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Ярослав КАШТАЛАП

Керівник
кваліфікаційної роботи

(підпис)

Оксана ЗГУРСЬКА

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра: 88 стор., 10 рис., 18 табл., 14 формул, 51 літературних джерела.

Мета роботи – розроблення теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних положень і прикладних засад та рекомендацій в напрямі забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Короткий зміст роботи:

Процес забезпечення економічної безпеки підприємства потребує розроблення відповідного механізму, компонентами якого є сукупність фінансових інтересів підприємства, організаційна структура й управлінський персонал, техніка і технологія управління, функції, принципи і методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки.

Ефективність концепції забезпечення економічної безпеки підприємства визначають за показниками зростання економічного розвитку підприємства, рівнем забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності, що може бути організовано шляхом інформування суб'єктів управління підприємством; забезпечення гарантованості інформаційної незалежності керівників; прогнозування та виявлення реальних небезпек та загроз із визначенням методів запобігання; застосування способів ліквідації наслідків впливу небезпек та загроз; налагодження взаємодії підприємства із правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання правопорушенням; створення служби безпеки підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, ефективність діяльності підприємства, механізм забезпечення економічної безпеки, управління економічною безпекою підприємства.

ABSTRACT

The text part of the qualification work for obtaining the master's degree: 88 pages, 10 figures, 18 tables, 15 formulas, 52 sources.

The purpose of the work is to develop theoretical and methodological provisions and substantiate practical recommendations for ensuring the economic security of the enterprise in modern conditions.

The object of research is the processes of ensuring the economic security of the enterprise in modern conditions.

The subject of the study is a set of theoretical and methodological provisions and applied principles and recommendations in the direction of ensuring the economic security of the enterprise in modern conditions.

The short review of the research:

The process of ensuring the economic security of the enterprise requires the development of an appropriate mechanism, the components of which are a set of financial interests of the enterprise, organizational structure and management personnel, management equipment and technology, functions, principles and methods of management, financial instruments, evaluation criteria.

The effectiveness of the concept of ensuring the economic security of the enterprise is determined by indicators of the growth of the economic development of the enterprise, the level of ensuring financial stability and competitiveness, which can be organized by informing the subjects of the enterprise's management; ensuring guaranteed information independence of managers; forecasting and detection of real dangers and threats with determination of prevention methods; application of methods of elimination of the consequences of exposure to hazards and threats; establishment of interaction of the enterprise with law enforcement and control bodies in order to prevent offenses; establishment of the security service of the enterprise.

KEY WORDS: economic security of the enterprise, financial security of the enterprise, efficiency of the enterprise, mechanism of ensuring economic security, management of economic security of the enterprise.

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Навчально-науковий інститут менеджменту і підприємництва

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня магістра**

Направляється здобувач Кашталап Я.А. до захисту кваліфікаційної роботи

(прізвище та ініціали)

за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

(код, найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми Підприємництво та фінанси

(назва)

на тему: «Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах».

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Директор ННІ

_____ *(підпис)*

Сергій Федюнін

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Здобувач(ка) Кашталап Я.А. виконав дослідження на високому рівні. Розкрив тематику дослідження, досягнув поставленої мети та надав ґрунтовні пропозиції щодо впровадження інноваційних технологій управління торговельним підприємством

Все це дозволяє оцінити виконану кваліфікаційну роботу здобувача(ки) Кашталапа Я.А. на оцінку «відмінно» та присвоїти йому(їй) кваліфікацію магістр з підприємництва та фінансів.

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ *(підпис)*

Оксана ЗГУРСЬКА

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

« ____ » _____ 2023 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувач Кашталап Я.А. допускається до захисту даної роботи в Екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедру

_____ *(назва)*

_____ *(підпис)*

Оксана ЗГУРСЬКА

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

ВІДГУК РЕЦЕНЗЕНТА
на кваліфікаційну магістерську роботу

здобувача вищої освіти Кашталапа Ярослава Андрійовича
(*прізвище, ім'я, по батькові*)

на тему «Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах».

Актуальність. Економічна безпека являє собою єдину систему, яка, використовуючи свої економічні та політичні властивості в ринковій системі господарювання, виконує функції різнопланового забезпечення ефективної економічної діяльності всіх підрозділів та підсистем, функції по формуванню та підтримці відповідної конкурентоспроможності та функції захисту економічних інтересів у разі неефективного функціонування економіки. Відсутність системних наукових розробок управління економічною безпекою підприємства та потреби захисту практичної діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкових ризиків і економічної кризи обумовлюють необхідність розробки механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Позитивні сторони.

1. Визначено та обґрунтовано критерії та методи оцінки забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

2. Окреслено ефективні шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Недоліки.

1. При написанні роботи було б доцільно розглянути можливість впровадження світового досвіду забезпечення економічної безпеки підприємства в динамічних умовах сучасності.

Відзначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку кваліфікаційної бакалаврської (магістерської) роботи.

Висновок: *кваліфікаційна магістерська робота заслуговує оцінку " _добре_", а здобувач Кашталап Я.А. заслуговує присвоєння кваліфікації: магістр з підприємництва та фінансів.*

Рецензент:
Д.е.н., професор

_____ Олена ВІНОГРАДОВА
підпис

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	12
1.1. Сутність та значення забезпечення економічної безпеки у діяльності підприємства	6
1.2. Критерії та методи оцінки забезпеченості економічною безпекою підприємства	11
1.3. Принципи та підходи щодо дослідження стану економічної безпеки підприємства	19
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства ПАТ «Альцест»	27
2.2. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємства	36
2.3. Оцінка практики управління економічною безпекою підприємства	47
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	61
3.1. Шляхи підвищення рівня економічної безпеки підприємства	61
3.2. Методи підвищення рівня економічної безпеки підприємства	62
3.3. Науково-практичні аспекти формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах	66
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна безпека являє собою єдину систему, яка, використовуючи свої економічні та політичні властивості в ринковій системі господарювання, виконує функції різнопланового забезпечення ефективної економічної діяльності всіх підрозділів та підсистем, функції по формуванню та підтримці відповідної конкурентоспроможності та функції захисту економічних інтересів у разі неефективного функціонування економіки. Відсутність системних наукових розробок управління економічною безпекою підприємства та потреби захисту практичної діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринкових ризиків і економічної кризи обумовлюють необхідність розробки механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Під управлінням економічною безпекою підприємства мається на увазі сукупність взаємопов'язаних процесів планування, організації, мотивації і контролю, які забезпечують економічну безпеку підприємства. Така система економічної безпеки підприємства є сукупністю організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Систему заходів для забезпечення економічної безпеки підприємства складається відповідно до поставлених цілей підприємства і ресурсами, які є на конкретному підприємстві. Місія підприємства, основні цілі і комплекс заходів із забезпечення рівня його економічної безпеки повинні мати вектори однакової направленості. Тільки на основі виявлення інтересів підприємства й їх гармонізації з суб'єктами зовнішнього середовища, що взаємодіють із останім, можливе забезпечення економічної безпеки. Така гармонізація розглядається як форма активного захисту інтересів підприємства.

Питання управління економічної безпеки підприємства розглядаються у низці досліджень такими вітчизняними вченими та фахівцями як Гапоненко В. Ф., Васильців Т. Г., Белоусова І. А., Волощук Л. О., Детюк А., Живко З. Б.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних положень і прикладних засад та рекомендацій в напрямі забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Метою роботи є розроблення теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети були поставлені та виконані наступні **завдання:**

- визначено основні категорії та поняття управління економічною безпекою підприємства;
- досліджено теоретико-методичні основи управління економічною безпекою підприємства;
- визначено критерії та методи оцінки ефективності управління економічною безпекою;
- складена організаційно-економічна характеристика підприємства;
- досліджено особливості управління економічною безпекою підприємства;
- проаналізовано шляхи вдосконалення управління економічною безпекою підприємства ;
- проаналізовано сучасний стан, проблем та перспектив розвитку управління економічною безпекою підприємства;
- запропоновано шляхи вдосконалення управління економічною безпекою підприємства;
- надані науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення управління економічною безпекою підприємства.

Методи дослідження. При написанні роботи були використані метод аналізу та синтезу (для виокремлення методів підвищення ефективності управління економічною безпекою підприємства та дослідження механізму їх

роботи), статистичний аналіз (при аналізі практики управління економічною безпекою підприємства), графічний метод (діагностика управління економічною безпекою підприємства), табличні та графічні методи (наочного представлення основних даних та даних розрахунків), метод порівняльного аналізу (при оцінці практики управління економічною безпекою підприємства).

Інформаційна база. Нормативно-законодавча база України, монографії, підручники та навчальні посібники, наукові статті та наукові роботи вітчизняних та іноземних науковців, офіційні сайти міжнародних економічних організацій та державних установ.

Робота складається з трьох розділів, виконана на 90 сторінках, містить 7 рис, 17 табл, 124 джерел та 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та значення забезпечення економічної безпеки у діяльності підприємства

Економічна безпека — це стан національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, суспільства, держави [3, С.45].

Під економічною безпекою підприємства (господарюючого суб'єкта) варто розуміти захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) економічних загроз, наприклад, пов'язаних із неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища. Економічна безпека підприємства - це стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки), який формується адміністрацією і колективом підприємства шляхом реалізації системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціальнопсихологічного характеру [14, С. 56].

Функціональні складові економічної безпеки підприємства - це сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що істотно відрізняються один від одного за своїм змістом [7]. Аналіз літературних джерел дозволяє виділити наступні складові економічної безпеки підприємства: фінансова; інтелектуальна і кадрова; техніко-технологічна; політико-правова; інформаційна; екологічна; силова (рис.1.1).

1. Фінансова складова спрямована на досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. Вона вважається вирішальною для ефективного функціонування усього підприємства.

2. Інтелектуальна і кадрова складова передбачає збереження і розвиток потенціалу підприємства та ефективне управління персоналом.

3. Техніко-технологічна складова - ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найліпшим світовим аналогам за оптимізації витрат ресурсів.

4. Політико-правова складова охоплює всебічне правове забезпечення діяльності підприємства та дотримання чинного законодавства.

5. Інформаційна складова економічної безпеки - ефективне інформаційноаналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства.

6. Екологічна складова - дотримання чинних екологічних норм мінімізації витрат від забруднення довкілля.

7. Силова складова економічної безпеки полягає у забезпеченні фізичної безпеки працівників підприємства і збереження її майна [67, С.287].

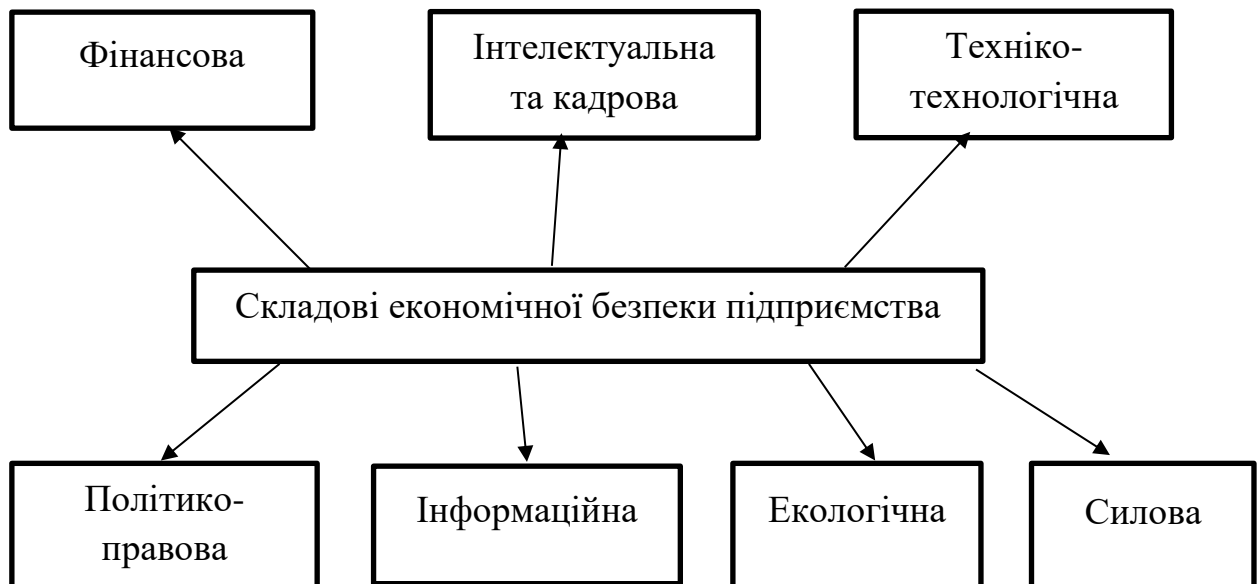

Рис 1.1. Структура складових економічної безпеки підприємства

Отже, враховуючи вище викладене вважаємо, що фінансово-економічна безпека – це такий фінансово-економічний стан підприємства, який сприяє забезпеченню захищеності його фінансово-економічних інтересів від негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища і створенню необхідних фінансово-економічних умов для безперервної успішної діяльності та сталого розвитку підприємства.

Розглянувши основні складові економічної безпеки підприємства не можна не сказати про тісний взаємозв'язок економічної безпеки держави та підприємства. Від стану конкретних підприємств залежать конкурентоспроможність продукції, рівень використання потужностей і ресурсів, фінансова й виконавська дисципліна, продумана політика ціноутворення. Економічна безпека держави є похідною забезпечення економічної безпеки підприємства (ЕБП). Конкурентоспроможність структурних одиниць обумовлює національну економічну безпеку, сприяючи престижеві держави на світовому ринку. З іншого боку, економічна безпека держави є базою, що визначає захищеність окремих виробничих одиниць [10, С.165]. Найбільший вплив на формування економічної безпеки підприємства справляє держава. Використовуючи прямі та непрямі прийоми втручання, вона регулює економічний і соціальний розвиток країни. Інтереси підприємства і держави не завжди збігаються. їх спільним мірилом виступає економічна безпека.

Проаналізувавши дані Державної статистики України [56] ми дослідили, що у II кварталі 2018р. обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг, становив 181,7 млрд.грн, або у порівнянних цінах 105,8% від обсягу відповідного періоду минулого року. При цьому послуги, реалізовані населенню, склали 22,5% від загального обсягу реалізованих послуг.

Існує також два підходи до організації процесу управління безпеки, засновані на двох критеріях. Перший підхід заснований на використанні понять загрози і захищеності від загроз. Другий підхід, уникаючи вживання поняття погрози у визначені безпеки, базується на управлінських або економічних поняттях: ефективність, досягнення мети, функціонування, розвиток. Існують також визначення, що об'єднують або змішуючі обидва підходи (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

**Підходи до організації процесу управління економічної безпеки,
засновані на критеріях**

Захист від загроз	Досягнення максимальної ефективності
<p>Під економічною безпекою підприємницької структури розуміється захищеність її життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємницької структури, її кадрового та інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційнотехнічного і соціального характеру.</p>	<p>Економічна безпека підприємства – це стан підприємства, що характеризується його здатністю нормально функціонувати для досягнення своїх цілей при існуючих зовнішніх умовах і їх зміні в певних межах». Під нормальним тут розуміється таке функціонування підприємства, яке в існуючих зовнішніх умовах забезпечує досягнення підприємством поставлених цілей оптимальним або близьким до нього.</p>

Складено автором на основі джерела [45, С. 56-58].

Перехід до ринкової економіки в умовах впливу світової економічної кризи пов'язаний зі складністю «виживання» суб'єктів господарювання і, як наслідок, необхідністю їх захисту самими суб'єктами. Процеси, що відбуваються в соціально-економічній сфері у зв'язку із зміною економічної системи, її адаптацією до сучасних умов, висувають на перший план проблему управління економічною безпекою, тому питання її забезпечення повинен зайняти ключове місце при прийнятті управлінських рішень [56, С.287].

Як показав аналіз, перший підхід розглядає економічну безпеку швидше як необхідна умова досягнення підприємством своєї мети, то другий

підхід – швидше як достатня умова. На підставі аналізу різних підходів до визначення економічної безпеки, можна стверджувати, що економічна безпека підприємства — це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності [16, С. 76].

Визначення сутності економічної безпеки підприємства, системи її забезпечення, об'єкта і суб'єкта системи є основою розробки комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства, відправною точкою досліджень у сфері створення механізмів оцінки та моніторингу економічної безпеки підприємства та заходів по її забезпеченню.

1) Об'єктом системи економічної безпеки виступає все те, на що спрямовані зусилля щодо забезпечення безпеки: різні види діяльності підприємства, персонал підприємства, майно і ресурси підприємства.

2) Діяльність суб'єкта системи забезпечення економічної безпеки підприємства характеризується не тільки особливостями і характеристиками об'єкта, але і специфічними умовами зовнішнього середовища, що оточує суб'єкт підприємницької діяльності. Виходячи з цього, можна виділити дві групи суб'єктів, які забезпечують економічну безпеку підприємства [87, С.237].

До зовнішніх суб'єктів відносяться конкуренти, контрагенти, банки, органи законодавчої, виконавчої та судової влади покликані забезпечувати безпеку всіх без винятку законослухняних учасників підприємницьких відносин, причому діяльність цих органів не може контролюватися самими підприємцями. Ці органи формують законодавчу основу функціонування і захисту підприємницької діяльності в різних її аспектах і забезпечують її виконання. До внутрішніх суб'єктів відносяться працівники власної служби безпеки фірми (підприємства), запрошені працівники із спеціалізованих фірм, що надають послуги з захисту підприємницької діяльності - особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, які безпосередньо

здійснюють діяльність щодо захисту економічної безпеки конкретного суб'єкта підприємництва. Суб'єкти, що забезпечують економічну безпеку підприємництва, які здійснюють свою діяльність на основі певної стратегії і тактики. Надійний захист економіки будь-якої компанії можлива лише при комплексному та системному підході до її організації. У зв'язку з цим з'явився термін «Система економічної безпеки підприємства [17, С.453-456].

1.2 Критерії та методи оцінки забезпеченості економічною безпекою підприємства

Головною метою фінансово-економічної безпеки виступає гарантування фінансової стійкості та максимально ефективного функціонування підприємства у поточному періоді та високий потенціал розвитку у майбутньому, головною умовою якого є здатність протистояти існуючим негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, виникаючим небезпекам та загрозам, які здатні завдати збитків підприємству.

Критерій економічної безпеки – це ознака, на підставі якої визначається стан і здатність економічної системи протистояти проявам небезпеки економічної безпеки.

Критерій – ознака, на підставі якої виробляється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки.

Сутність економічної безпеки підприємства реалізується також у системі показників – індикаторів економічної безпеки. Розрізняють: економічні, соціальні, фінансові індикатори [26, С. 98-120]. На основі індикаторів нами була складена ієрархія критеріїв оцінки економічної безпеки підприємства, яка показана на рис. 1.2.

Для економічної безпеки важливе значення мають не стільки самі показники, скільки їхні граничні значення. Граничні значення – це граничні величини, недотримання яких перешкоджає нормальному ходові розвитку різних елементів відтворення, призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій у сфері економічної безпеки. Важливо підкреслити, що

найвищий рівень безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в певних допустимих межах і має свої граничні значення.

Рис. 1.2. Ієрархія критеріїв оцінки економічної безпеки

Деякі науковці, такі як Л.І. Донець, Н.В. Ващенко виділяють групи методів оцінки економічної безпеки підприємства, які зазначені на рис. 1.3.

У методиках першої групи оцінку економічної безпеки підприємства пропонується здійснювати на основі дослідження грошових потоків підприємств, а саме показника чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господарської діяльності підприємства за допомогою розробленої матриці динамічної фінансової рівноваги. Автори такий підхід обумовлюють

тим, що показник чистого грошового потоку є одним із індикаторів результативності господарської діяльності підприємства та визначає його фінансовий стан [16, С.67-69].

Загалом, цей підхід є вузьким, оскільки охоплює далеко не всі сфери, які впливають на стан фінансової безпеки підприємства. Крім того, зазначений підхід використовує абсолютні показники, які є менш інформативними, ніж відносні. Найчастіше зазначений метод використовується для визначення оперативних цілей.

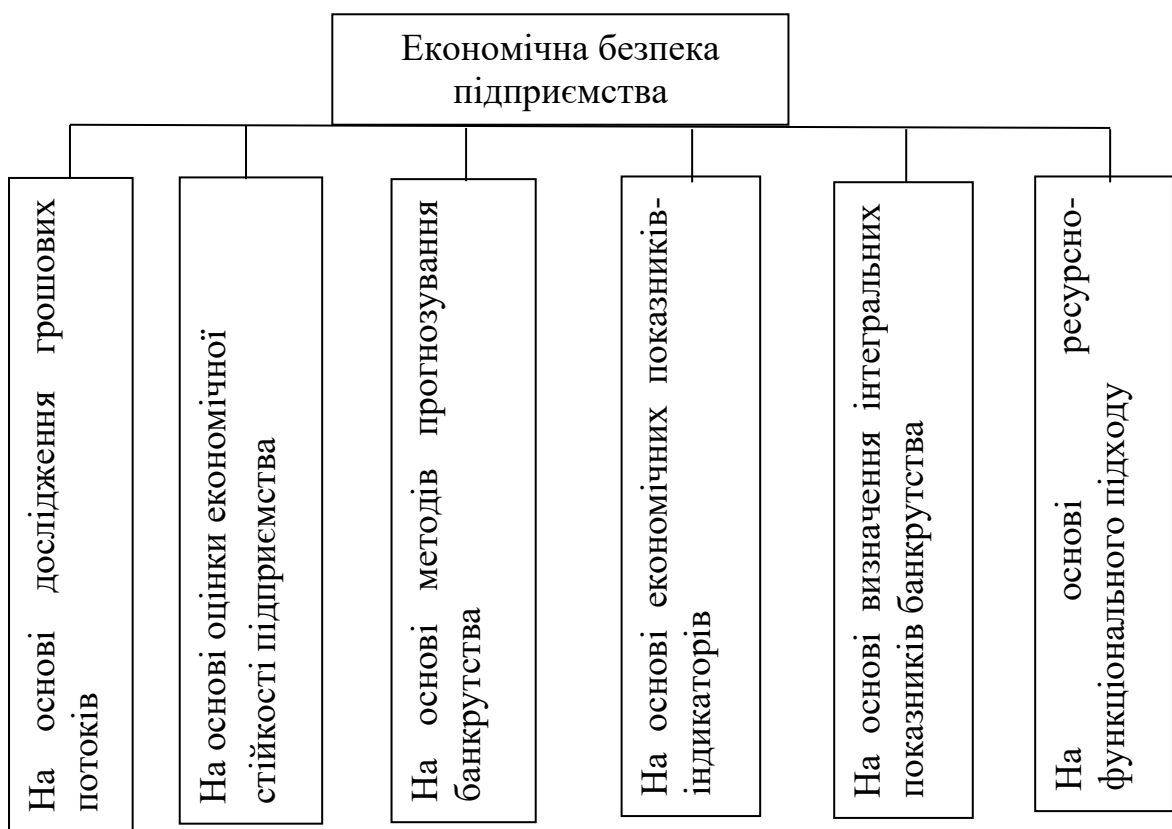

Рис. 1.3. Методи оцінки економічної безпеки підприємства

Як показав аналіз, при визначенні рівня фінансової безпеки підприємства варто застосовувати класифікацію ризиків комерційної діяльності:

- 1) неризикова зона;
- 2) зона припустимого ризику (ризик втрати розрахункового прибутку);
- 3) зона критичного ризику (ризик втрати розрахункової виручки);

4) зона катастрофічного ризику (ризик втрати усього майна, тобто банкрутство) [42, С. 134].

Відповідно до такого підходу, можна виділити 4 рівні фінансової безпеки підприємства:

- нормальний рівень – для забезпечення фінансової безпеки достатньо власних фінансових коштів;
- нестабільний рівень – для забезпечення фінансової безпеки підприємству потрібні, крім власних фінансових коштів, ще й залучені;
- критичний рівень – для забезпечення фінансової безпеки підприємству недостатньо власних і залучених фінансових коштів;
- кризовий рівень – підприємство визнане банкрутом [25, С.287].

Основними завданнями управління фінансово-економічною безпекою підприємства є:

- визначення пріоритетних фінансових інтересів, які потребують захисту у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства;
- ідентифікація і прогнозування зовнішніх та внутрішніх загроз фінансово-економічним інтересам підприємства;
- виявлення та попередження кризових явищ;
- забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансово-економічним інтересам підприємства, розробка необхідних заходів та оцінка їхньої ефективності [17, С. 167-169].

Процес забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства складається з декількох етапів. Змістом першого етапу є визначення видів і причин виникнення негативних впливів на підприємство. Негативні впливи, які загрожують фінансово-економічній безпеці підприємства можуть мати суб'єктивний і об'єктивний характер. До негативних впливів суб'єктивного типу відносяться внутрішні і зовнішні впливи, в основі яких лежать усвідомлені дії (а іноді і бездіяльність) людей і інших суб'єктів ринку з метою нанесення шкоди підприємству, а також неякісна робота її співробітників або партнерів по бізнесу [36, С. 176-190].

На другому етапі процесу забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно визначити його фінансовий стан та надати оцінку поточного рівня її безпеки. При цьому детально аналізується існуюча загроза негативних впливів на безпеку підприємства та можливі збитки від цих впливів. Для забезпечення максимального ефекту в запобіганні загрози таких дій кожне підприємство повино мати у своєму розпорядженні єдину систему збору, аналізу та оцінки інформації про стан її економічної безпеки [27, С.172-189].

Показники за допомогою яких можна оцінити фінансово-економічний стан підприємства наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Показники для визначення фінансово-економічного стану підприємства

Платоспроможність:	Ділова активність:
<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт загальної ліквідності; - коефіцієнт термінової ліквідності; - коефіцієнт абсолютної ліквідності. 	<ul style="list-style-type: none"> - оборотність активів; - оборотність товарно-матеріальних запасів; - середній термін оплати дебіторської заборгованості; - середній термін оплати кредиторської заборгованості.
Фінансова стійкість:	Прибутковість:
<ul style="list-style-type: none"> - коефіцієнт автономії; - коефіцієнт забезпеченості боргів; - фінансовий важіль. 	<ul style="list-style-type: none"> - чистий прибуток; - рентабельність.

Індикатори фінансово-економічної безпеки призначені для визначення кількісних показників соціально-економічної дійсності, перевищення рівня яких перетворить потенційні загрози на реальні.

До основних індикаторів, що характеризують рівень фінансово-економічної безпеки на підприємствах України, відносять наступні.

1. Показники, що визначають фінансову стійкість:

- коефіцієнт автономії (нормативне значення - $K_{фа} > 0,5$);
- коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів або коефіцієнт фінансового ризику (нормативне значення - $K_{фр} < 0,5$; критичне значення $K_{фр} = 1$);
- коефіцієнт фінансової стійкості (нормативне значення $0,5 < K_{фс} < 0,9$);
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу (нормативне значення $0,1 < K_{м} < 0,5$);
- коефіцієнт співвідношення мобільних і іммобілізованих коштів або коефіцієнт структури капіталу (позитивна характеристика - зростання в динаміці).

2. Показники, що визначають платоспроможність:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (нормативне значення $0,2 < K_{ал} = 0,5$);
- коефіцієнт швидкої ліквідності або проміжний коефіцієнт ліквідності (нормативне значення $0,6 < K_{шл} = 0,8$);
- коефіцієнт поточної ліквідності або загальний коефіцієнт покриття (нормативне значення $K_{пл} > 2,0$) [18, с. 562].

3. Показники, що визначають ділову активність:

- коефіцієнт загальної оборотності капіталу або ресурсовіддача (позитивна характеристика – зростання в динаміці);
- фондovіддача (позитивна характеристика – зростання в динаміці);
- період обороту запасів (позитивна характеристика - зменшення в динаміці);
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (позитивна характеристика – зростання в динаміці) [36, С. 172-187].

Завершуючи вивчення фінансово-господарської звітності, необхідно ретельно проаналізувати її прибутковість і рентабельність. Показники прибутковості і рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства, використання капіталу та інших ресурсів, обґрунтованість структури витрат.

Наступний напрям оцінки поточного рівня забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства пов'язаний з вивченням конкурентного становища підприємства на відповідному ринку за показниками, які характеризують його основні конкурентні переваги (динаміка обсягів продажу, розподіл ринку, стан і динаміка асортименту товарів та їх основні споживчі характеристики, співвідношення ціна /якість, маркетингова стратегія та цінова політика, які реалізуються підприємством). При цьому також корисно отримати деяке уявлення про технологічний потенціал, організаційну структуру та рівні менеджменту у основних конкурентів.

Для аналізу економічного стану підприємства використовуються дані та інформація, що містяться в бухгалтерському і оперативно-технічному обліку, статистичній звітності, в матеріалах інвентаризації та ін. Одним із способів виявлення можливостей покращення виробничих показників, а також факторів, які впливають на результативність діяльності підприємства, є аналіз основних фондів, який уміщує вивчення наявності, структури та руху основних засобів, оцінку використання устаткування та виробничих потужностей [2, С. 51].

1.Ефективність використання матеріальних ресурсів оцінює показник - фондівіддачі (оборотність основних засобів, що показує, яку виручку ми отримаємо з гривні (долара і т.д.)) основних засобів.

Фондовіддача (Фв) - показник ділової активності підприємства, який демонструє ефективність використання основних засобів підприємства. Значення показника говорить про те, скільки продукції вироблено та скільки надано послуг на кожен гривню фінансових ресурсів вкладену в основні засоби. Він розраховується як співвідношення обсягу продажів (виручка) до

середньорічної суми основних засобів. До уваги приймається залишкова сума вартості основних засобів.

Застосовуючи цей індикатор можна зрозуміти ефективність використання основних засобів підприємства.

Зростання показника має межу. Якщо основні засоби завантажені на 100%, то підвищувати обсяг виробництва і збуту можна тільки за рахунок закупівлі нового обладнання, а це призведе до деякого зниження фондоддачі в короткостроковій перспективі.

$$\Phi_{\text{в}} \uparrow = \frac{\text{ВР (виручка від реалізації)}}{\text{ОЗ (середньорічна залишкова сума)}}. \quad (1.1)$$

2.Фондомісткість (Фм) представляє собою показник, зворотний показнику фондоддачі, тобто він показує, на яку суму потрібно придбати основні виробничі фонди підприємству для випуску необхідних обсягів продукції (послуг). Його можна обчислити за формулою :

$$\Phi_{\text{м}} \downarrow = \frac{\text{ОЗ}}{\text{ВР}} \quad (1.2)$$

3.Коефіцієнт реальної вартості (Крв) основних засобів у майні підприємства — співвідношення основних засобів і загальної суми активів;

$$\text{Крв ОЗ} = \frac{\text{Фз (залишкова вартість основних засобів)}}{\text{М (вартість майна підприємства)}} \quad (1.3)$$

4.Коефіцієнт вибуття основних засобів (Кв) – характеризує інтенсивність вибуття основних засобів ;

$$\text{Кв} = \frac{\text{Фв (сума ОЗ, що вибули у зв.періоді в наслідок зносу)}}{\text{Фз}} * 100\%, \quad (1.4)$$

де Φ_k (балансова вартість основних засобів)

5. Коефіцієнт рентабельність основних засобів ($K_{рен}$) використаних – визначає ступінь використання основних засобів

$$K_{рен} = \frac{\text{Чистий прибуток(збиток)}}{\Phi_k} * 100\%, \quad (1.5)$$

6. Коефіцієнт зносу основних засобів ($K_{зн}$) – показує ступінь зносу основних засобів.

$$K_{зн} = \frac{Зн \text{ (сума зносу основних засобів)}}{\Phi_k}, \quad (1.6)$$

де Φ_k (балансова(первісна) вартість основних засобів)

7. Коефіцієнт оновлення основних засобів (K_o) – показує частку введених основних засобів у загальній їх вартості ;

$$K_o = \frac{\Phi_n \text{ (сума нових ОЗ за первісн варт. за звітн. період)}}{\Phi_k}, \quad (1.7)$$

де Φ_k (балансова(первісна) вартість основних засобів).

1.3. Принципи та підходи до дослідження стану економічної безпеки підприємства

Нами було проаналізовано, що вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють декілька принципів та підходів до вивчення управління економічною безпекою підприємства. Широке розмаїття наявних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємств, представлене у табл. 1.2.

Аналізуючи кожен з методик та підходів можемо спостерігати суттєві відмінності як у відборі найбільш значущих показників безпеки, так і граничних її значеннях.

Таблиця 1.2

Підходи до до дослідження стану економічної безпеки підприємства

Назва підходу	Сутність	Переваги	Недоліки
Ресурсно-функціональний	Оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. Підприємство розробляє комплекс заходів щодо захисту від загроз і за кожним напрямом оцінюється економічний ефект	Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ототожнюється із аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Частіше за все розраховуються значення за функціональними складовими	Рівень економічної безпеки за таким підходом можна визначити лише порівнюючи з такими ж рівнями за декілька періодів, тобто в динаміці
На основі теорії економічних ризиків	Визначення різних загроз підприємству та розрахунок збитку, який порівнюється з величиною прибутку, доходу та майна	Прогнозування, врахування та упередження ризиків зовнішнього та внутрішнього середовищ	Деяко вужчий, ніж інші підходи

Продовження табл.1.2

Програмно-цільовий (комплексний)	Інтегрування показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства	Підвищену увагу необхідно приділити відбору показників та визначеню методів їх інтегрування	Виникають складності при встановлені коефіцієнтів значущості на основі методів експертних оцінок
Індикаторний (пороговий)	Встановлення рівня економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки	Дозволяє визначитись з категоріями: безпечно або небезпечно; кризовий, критичний, передкризовий нормальний стан економічної безпеки підприємства	При неточному визначені значень індикаторів неправильно буде визначений рівень економічної безпеки

Продовження табл. 1.2

Бухгалтерський	Передбачає використання критеріїв, що розраховуються на основі інформації бухгалтерського та управлінського обліку, полягає у можливості використання при розрахунках фактичної інформації про господарську діяльність підприємства	Доцільність застосування, дозволяє позбутися недоліків визначення цього рівня за допомогою методів експертної оцінки	Процес ідентифікації і виміру необхідних даних характеризується складністю, довготривалістю та вимагає обробки значних масивів інформації
----------------	---	--	---

Проаналізовані нами підходи мають як переваги, так і недоліки. Отже, можемо підсумувати :

— для більш точної оцінки рівня економічної безпеки з урахуванням галузевої специфіки необхідним є використання системи економічної безпеки у галузево-секторальному аспекті, що дасть змогу врахувати можливі ризики та негативний вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ;

— значна частина науковців сьогодні займається питаннями вивчення економічної безпеки підприємств, проте, дослідження галузевої специфіки, зокрема діяльності підприємств будівельної галузі та врахування її при визначення оптимального рівня економічної безпеки, потребує підвищеної уваги;

— розроблені підходи та методи оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі повною мірою не задовольняють вимоги з оцінки стану підприємства [56, С.192];

— виникає потреба в розробці методу оцінки рівня економічної безпеки, який би врахував: запас фінансової міцності підприємства; оптимальну структуру капіталу (залучені кошти для проведення будівельних робіт не мають перевищувати запас фінансової міцності); сума грошей за усіма укладеними контрактами не повина перевищувати вартість власного капіталу. Доцільно також було б врахувати зміну показника продуктивності праці в галузі (за окремим видом діяльності);

— зміну рентабельності підприємства та індекс інфляції (цін на будівельні матеріали) тощо;

— доцільним також є визначення межі економічної безпеки підприємств будівельної за часткою фінансових ресурсів» [49, С.132-137].

Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки повині характеризувати її існуючий рівень, враховувати та відображати ймовірність настання небажаних негативних впливів та загроз внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства. Високий рівень економічної безпеки досягається лише за умови, що вся сукупність показників перебуває в межах гранично допустимих значень. В свою чергу, методологія оцінки рівня економічної безпеки підприємств повина охоплювати перелік критеріїв та індикаторів (з конкретними числовими пороговими значеннями), а також передбачати поєднання таких методів дослідження як моніторинг соціально-економічних показників, експертних оцінок, багатовимірною статистичного аналізу [35, С. 20–25].

Однією з найважливіших умов розвитку національної статистики, адаптованої до умов глобалізованої економіки, є створення та впровадження сучасної системи національних статистичних класифікацій, згармонізованих із міжнародними. Упровадження статистичних класифікацій дає можливість

підняти на якісно новий рівень статистичний аналіз стану національної економіки та прогнозування її розвитку, вивчення міжгалузевих проблем.

Останій всесвітній перегляд Міжнародної стандартної галузевої класифікації всіх видів економічної діяльності (ISIC) Статистична комісія ООН розпочала в 1999 році. Перегляд зніційовано у зв'язку зі швидким розвитком технологій, особливо у сфері інформаційної та телекомунікаційної діяльності, появою нових типів спеціалізації компаній, поділом праці, новими концептуальними підходами до класифікації професійних і адміністративних послуг. Також було враховано зростання попиту на більш повну й зіставну інформацію в деяких галузях, які представляють певний інтерес для міжнародних організацій у межах виконання міжнародних програм і державної політики, наприклад, програм щодо охорони довкілля, забезпечення населення питною водою, охорони здоров'я людини тощо [96, С.192].

Класифікація видів економічної діяльності (далі - КВЕД) установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності. Основний принцип КВЕД полягає в об'єднанні підприємств, що виробляють подібні товари чи послуги або використовують подібні процеси для створення товарів чи послуг (тобто сировину, виробничий процес, методи або технології), у групи.

Основне призначення КВЕД - визначати та кодувати основні та другорядні види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців.

Крім того, КВЕД призначений забезпечувати

- статистичний облік підприємств і організацій за видами економічної діяльності;

- проведення державних статистичних спостережень економічної діяльності й аналізу статистичної інформації на макрорівні (складання показників національних рахунків - рахунків виробництва й утворення доходу, таблиці "витрати-випуск");

- зіставлення національної статистичної інформації з міжнародною через застосування єдиної статистичної термінології, статистичних одиниць і принципів визначення та змінення видів економічної діяльності підприємств і організацій [75, С.165-180].

Об'єктами класифікації у КВЕД є види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб і фізичних осіб - підприємців (далі - суб'єкти), що їх на вищих рівнях класифікації групують у галузі.

У Господарському кодексі України (стаття 260) і статистичних класифікаціях термін "галузь" визначено як сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові чи подібні види економічної діяльності.

Користуючись терміном "галузь", треба враховувати, що подібність видів економічної діяльності не є чітко визначеною категорією і для різних цілей її можна розглядати як у більш загальному, так і в конкретному контексті. Так, наприклад, цілком правомірно розглядати в загальному контексті як галузі економіки сільське господарство або переробну промисловість.

Найбільш узагальнені угруповання видів економічної діяльності на рівні секцій КВЕД дають змогу виділити основні галузі економіки.

КВЕД побудовано за ієрархічною системою кодування із застосуванням літерно-цифрового коду. Літерні позначки секцій використовують як рубрикатор і їх не використовують у кодуванні. Подальшу деталізацію секцій КВЕД - розділ, група, клас - позначають цифровими кодами.

Структура кодового позначення об'єкта КВЕД -Y XX.XX,

де Y - секція (літери латинської абетки від А до U)

XX - розділ

XX.X - група

XX.XX - клас

КВЕД згармонізовано на рівні Y XX (розділ) з Міжнародною стандартною галузевою класифікацією всіх видів економічної діяльності (ISIC, Rev. 4 - 2008) та на рівні Y XX.XX (клас) - з Класифікацією видів економічної діяльності ЄС (NACE, Rev. 2 - 2006).

На відміну від попередніх редакцій, КВЕД не має рівня підсекції через відсутність такого рівня в базовій класифікації NACE (Rev. 2). За результатами перегляду у КВЕД також немає рівня підкласу, що зумовлено значною деталізацією класів у NACE (Rev. 2). З огляду на це КВЕД є національною класифікацією, ідентичною базовій міжнародній статистичній Класифікації видів економічної діяльності ЄС - NACE (Rev. 2).

Таблиця 1.3

Кількісна структура КВЕД за класифікаційними рівнями

Секції	Розділи (XX)	Групи (XX.X)	Класи (XX.XX)
A	3	13	39
B	5	10	15
C	24	95	230
D	1	3	8
E	4	6	9
F	3	9	22
G	3	21	91
H	5	15	23

Продовження таблиці 1.3

I	2	7	8
J	6	13	26
K	3	10	18
L	1	3	4
M	7	15	19
N	6	19	33
O	1	3	9
P	1	6	11
Q	3	9	12
R	4	5	15
S	3	6	19
T	2	3	3
U	1	1	1
21	88	272	615

Задля відображення зв'язків національної статистичної класифікації з міжнародними у КВЕД наведено коди NACE (Rev. 1.1, 2006) та ISIC (Rev. 4, 2008). Ведення КВЕД здійснює Держкомстат.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ПАТ «Альцест»

Нами було проаналізовано та досліджено підприємства ПАТ «Альцест». Історія компанії починається з 1991 року. Саме з того часу компанія на ринку професійного обладнання та інструменту заслужено є визнаним професійним оператором – лідером на цьому ринку. Сьогодні окрім традиційного інструментального ринку, компанія зайняла гідні позиції на ринках інструменту й обладнання для будівництва і промисловості, агропромислового комплексу, машинобудування та автосервісу, озеленення й догляду за садом, кліматичної та термотехніки.

З 1995 року «Альцест» збільшує своє представлення роздрібних мереж в м. Києві до трьох магазинів та збільшує асортимент в кожному до 5000 найменувань, пропонує послуги з прокату і післягарантійного ремонту обладнання та інструменту.

«Альцест» продовжує докладати зусиль по розширенню роздрібною мережі в регіонах і відкриває філію в Донецьку, а згодом магазин у Харкові. На сьогоднішній день компанія має філії та представництва майже у всіх обласних центрах України.

Компанія «Альцест» має розгалужену схему роботи. Вона працює за 3 напрямками: оптова торгівля, дилерський продаж та роздрібний продаж електроінструментів. В своєму асортименті компанія має більше ніж 7000 позицій. До них входять електроінструменти, витратні матеріали, такі як засоби індивідуального захисту, верстати та металообробки, підйомне та монтажне обладнання. Також компанія є найбільшим в Україні постачальником ручного інструменту, сантехнічного інструменту та обладнання і техніки для загальнобудівельних та оздоблювальних робіт.

Варто зауважити, що темпи нарощення основних засобів не відповідали динаміці розвитку підприємств, а отже, інвестиції здійснювалися переважно за рахунок запозичених коштів .

Відповідно до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара», оцінка фінансового стану потенційного бенефіціара, який складає звітність відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, здійснюється шляхом присвоєння йому класу залежно від значення інтегрального показника фінансового стану. Методичною основою визначення інтегрального показника фінансового стану є метод багатофакторного дискримінантного аналізу. Базовий алгоритм багатофакторної дискримінантної функції для розрахунку інтегрального показника має такий вигляд:

$$Z = a_1 K_1 + a_2 K_2 + a_3 K_3 + a_4 K_4 + a_5 K_5 + a_n K_n - a_0, \quad (2.1)$$

де Z - інтегральний показник фінансового стану бенефіціара; $K_1, K_2 \dots K_n$ - фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності бенефіціара; $a_1, a_2 \dots a_n$ - параметри дискримінантної моделі, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів; a_0 - вільний член дискримінантної моделі [186].

У додатку А наведені моделі розрахунку інтегрального показника фінансового стану бенефіціара (великі та середні підприємства).

У розділі IV наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самокупності, а також визначення виду забезпечення для

обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара» зазначена формула оцінювання самоокупності інвестиційних проектів. Для оцінювання самоокупності проектів, реалізація яких здійснюється на умовах фінансової самоокупності, використовується метод дисконтування грошових потоків. Метод передбачає розрахунок чистої теперішньої вартості прогнозних грошових потоків як різниці між теперішньою вартістю. Для оцінювання самоокупності проектів, реалізація яких здійснюється на умовах фінансової самоокупності, використовується метод дисконтування грошових потоків. Метод передбачає розрахунок чистої теперішньої вартості прогнозних грошових потоків як різниці між теперішньою вартістю. Нище наведена формула для розрахунків :

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{CiFt}{(1+d)^t} - \sum_{t=1}^n \frac{CoFt}{(1+d)^t} \quad (2.2)$$

де NPV -виражена у гривнях (чи у валюті кредиту) чиста теперішня (приведена) вартість прогнозних грошових потоків, які генеруватиме проект, на фінансування якого залучається позика;

CiFt -виражена у гривнях (чи у валюті кредиту) величина грошових надходжень (чистих грошових потоків), які генеруватиме проект у прогнозованому періоді t;

CoFt -виражена у гривнях (чи у валюті кредиту) величина грошових витрат на проект у прогнозованому періоді t;

d -ставка дисконтування (коефіцієнт);

n -період, на який залучається позика та протягом якого забезпечується самоокупність проекту.

Рішення щодо доцільності фінансування проекту приймається, якщо $NPV > 0$. У цьому разі проект слід вважати таким, що відповідає критерію фінансової самоокупності.

У разі неможливості виокремлення руху грошових потоків у рамках реалізації інвестиційного проекту від грошових потоків за основною діяльністю бенефіціара для цілей розрахунку самоокупності проекту приймаються показники діяльності бенефіціара, що є результатом його операційної та інвестиційної діяльності. Параметри $CiFt$ та $CoFt$ розраховуються з використанням даних, наведених у додатку 2 до цього Порядку. $CiFt$ визначається як сума показників, зазначених у рядках 3 та 4 цього додатка. Параметр $CoFt$ визначається з використанням інформації, наведеної в рядку 6 цього додатка, у частині суми витрачання коштів на здійснення інвестицій (витрачання на придбання фінансових інвестицій, на придбання необоротних активів) [35, С.49-53].

Відповідно до рекомендацій Міністерства Фінансів України, нами були проаналізована фінансова діяльність підприємства.

Аналіз складу та структури активів досліджуваного підприємства дає підстави зробити наступні висновки:

- найбільшу частку в структурі активів підприємства становлять необоротні активи (65,8 % та 77,4 % у 2017 та 2018 рр. відповідно), з яких на основні засоби припадає 66 %;

- більше ніж вдвічі менша частка активів припадає на оборотні (34,1% та 22,5 % у 2017 та 2018 р. відповідно).

Отже, загалом співвідношення між необоротними та оборотними активами підприємства є прийнятним.

Зважаючи на те, що протягом 2017-2018 років основні засоби виводились, але не вводились, то на даному підприємстві має місце звужений тип відтворення основних засобів. Загалом приріст обсягу основних засобів від'ємний становить - 80% у 2018 р. За аналізований період дебіторська заборгованість скоротилась на 79 %, а дебіторська заборгованість за продукцію зменшилася на 39 %.

Найбільшу частку в структурі оборотних активів становить дебіторська заборгованість за виданими авансами товари, роботи, послуги

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно в стані «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юктури, і не опинитися на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектора економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами [17].

Фінансова стабільність підприємства- це його надійно-гарантована платоспроможність у звичайних умовах господарювання й випадкових змін на ринку.

До основних факторів, що визначають фінансову стійкість підприємства, належить фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складових активів (насамперед необоротних активів і запасів) [13, С.87-89].

У табл.2.1 представлені показники які оцінюють фінансову стійкість та стабільність ПАТ «Альцест».

Таблиця 2.1

Оцінка фінансової стійкості та стабільності ПАТ «Альцест», 2022 рік

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Коефіцієнт фінансової автономії	0,48	0,38	-0,07	84,4
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,9	0,7	-0,2	77,7
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,82	0,61	-0,21	74,3
Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	1,21	1,25	0,04	103,3
Коефіцієнт маневреності власних коштів	-0,45	-1,02	-0,57	226,6
Коефіцієнт фінансової залежності	2,21	2,61	0,4	118

Джерело : фінансова звітність підприємства

Значення коефіцієнта автономії (0,38) вказує що 38% активів сформовані за рахунок власних коштів. Коефіцієнт фінансової незалежності характеризує частку власного капіталу в загальній сумі заборгованості підприємства. Про високий рівень запозичень свідчить коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів 125%. Усього 160 % становлять позикові кошти від власного капіталу підприємства. У динаміці за всіма показниками фінансової стійкості та стабільності спостерігається негативна тенденція.

Рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Рентабельність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку. Однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку. Рентабельність - це відносний показник, тобто рівень прибутковості, що вимірюється у відсотках.

Рентабельність - це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власностей, який характеризує інтенсивність їх роботи). Різні варіанти рішень, що приймаються при визначенні прибутку, поточних витрат, авансованої вартості, для розрахунку рентабельності, зумовлюють наявність значної кількості показників рентабельності [67, С.89-92].

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій і групуються відповідно до інтересів учасників економічного процесу, ринкового обміну [19, С. 15-18].

Оцінка прибутковості наведена ПАТ «Альцест» у табл.3.2.

Таблиця 2.2

Оцінка прибутковості ПАТ «Альцест», 2022 рік

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Рентабельність операційної діяльності	-19	-6	13	31
Рентабельність активів підприємства	0,2	-16	-16,2	-8000
Рентабельність власного капіталу	1,16	2,56	140	220

Джерело: фінансова звітність підприємства

З даних таблиці можна зробити висновок що підприємство та його діяльність є нерентабельними.

Нами було проведено дослідження в результаті якого була дана оцінка ліквідності, платоспроможності та ділової активності ПАТ «Альцест». В таблиці 2.3 наведені показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «Альцест».

Таблиця 2.3

Оцінка ліквідності та платоспроможності ПАТ «Альцест», 2022 рік

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Величина власного капіталу	87294	51350	-35944	58,8
Маневреність грошових коштів	0,0004	0,0005	0,0001	125
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,7	0,5	-0,2	71,4
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6	0,4	-0,2	66,6
Коефіцієнт платоспроможності	0,0012	0,0013	0,0001	133,3
Частка запасів в оборотних активах	6,2	12,7	6,5	204,8
Коефіцієнт критичної оцінки	0,8	0,7	-0,1	83,3

Джерело: фінансова звітність підприємства

Дані таблиці 2.3 свідчать про те, що показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «Альцест» значно не відповідають нормативним значенням, отже, частка ліквідних активів по відношенню до поточних зобов'язань дуже низька, при чому за всіма показниками ліквідності у динаміці спостерігається негативна тенденція.

Узагальненим поняттям, що характеризує не лише ефективність, а й динаміку розвитку підприємств за ринкових умов є ділова активність.

Ділова активність - це комплексна характеристика, яка відображає зусилля підприємств, спрямовані на забезпечення динамічності розвитку і досягнення поставлених цілей у різних напрямках діяльності. Основними цілями оцінки та аналізу ділової активності підприємств є здійснення ефективних управлінських рішень з метою забезпечення сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності за умов ринкового середовища [11].

У табл. 2.4 наведені показники ділової активності ПАТ «Альцест».

Таблиця 2.4

Оцінка ділової активності ПАТ «Альцест», 2022 рік

Показник	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Коефіцієнт обертання активів	0,25	0,19	-0,06	76
Коефіцієнт обертання обігових коштів	0,86	0,92	0,06	106,9
Коефіцієнт обертання власного капіталу	0,48	0,5	0,02	104,1
Віддача необоротних активів	0,32	0,24	-0,08	75

Джерело: фінансова звітність підприємства

Показники ефективності використання оборотних коштів є негативні. Кількість оборотів протягом року не досягає навіть 1 за рік, при цьому тривалість одного обороту збільшилась на 47 днів; відповідно і збільшилось значення витрат оборотних коштів на 1 грн. продукції.

В структурі доходів абсолютно переважає чистий дохід від реалізації продукції. За аналізований період значно зменшилась частка іншого операційного доходу, а саме за рахунок скорочення операційної оренди активів та інших операційних доходів.

У структурі операційних витрат ПАТ «Альцес» переважають матеріальні, частка яких за аналізований період дещо зменшилась і становить станом на 2018 р. 52,5%.

Значення коефіцієнта автономії (0,58) вказує що 58% активів сформовані за рахунок власних коштів. Коефіцієнт фінансової незалежності характеризує частку власного капіталу в загальній сумі заборгованості підприємства. Про високий рівень запозичень свідчить коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів 125%. Усього 160 % становлять позикові кошти від власного капіталу підприємства. У динаміці за всіма показниками фінансової стійкості та стабільності спостерігається негативна тенденція.

Показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «Альцест» значно не відповідають нормативним значенням, отже, частка ліквідних активів по відношенню до поточних зобов'язань дуже низька, при чому за всіма показниками ліквідності у динаміці спостерігається негативна тенденція.

На основі проведеного аналізу стану маркетингової діяльності та конкурентоспроможності слід зробити висновок, що публічному акціонерному товариству «Альцест» слід і далі застосовувати стратегію закріплення на ринку, тому що в умовах сьогоденішньої кризи в Україні це є найоптимальнішим варіантом для підприємства.

Щодо показників ділової активності, то активи не роблять жодного обороту протягом року. Тривалість одного обороту становила 608 днів.

2.2. Особливості забезпечення економічної безпеки підприємства

Всі управлінські рішення в галузі забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз найтіснішим чином взаємопов'язані і здійснюють прямий або опосередкований вплив на результати його фінансової діяльності. Головна мета управління фінансово-економічною безпекою підприємства — забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу

розвитку і зростання в майбутньому. Важливою складовою економічної безпеки підприємства є фінансова безпека.

В системі економічного менеджменту треба виокремити підсистему управління фінансовою безпекою підприємства, до основних цільових орієнтирів ПАТ «Альцест» якої слід віднести:

- забезпечення сталого економічного розвитку підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні ліквідності та певного рівня фінансової незалежності, необхідних для підтримки його стійкості в поточному періоді;
- нейтралізація негативного впливу кризових явищ економіки, навмисних дій конкурентів та інших «недружніх» структур;
- формування адекватної системи обліку фінансових потоків і підвищення ефективності системи контролю;
- залучення і використання позикових коштів за оптимальною вартістю;
- контроль прийняттого рівня боргового навантаження;
- запобігання випадкам халатності, шахрайства, а також умисних дій персоналу у відносинах з контрагентами, а також іншим фінансовим порушенням;
- розробка та впровадження системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування кризових явищ та ознак банкрутства.

Реалізація перелічених напрямів допоможе підприємству створити необхідний запас міцності фінансової системи, що сприятиме забезпеченню подолання кризових наслідків. Фінансово-економічна безпека у ПАТ «Альцест» є досить складною системою з певною структурою і механізмом відносин між її елементами. В основі системи ФЕБП лежить принцип суворо цільового використання фінансових ресурсів і забезпечення певних умов для швидкої та ефективної віддачі від збільшення вкладених коштів [54, с 56-58].

Нами був проведено дослідження фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування фінансової кризи та забезпечення економічної безпеки підприємства. В результаті цього дослідження нами було ви диференціюються напрями дій і розробляються антикризові заходи. Комплекс заходів може бути спрямований на запобігання фінансовій кризі або на пом'якшення умов її майбутнього протікання, якщо в силу активного впливу факторів зовнішнього середовища запобігти фінансовій кризі не представляється можливим. Комплексний план заходів щодо запобігання загрозам фінансовій безпеці містить такі основні розділи:

- перелік антикризових заходів;
- обсяг фінансових ресурсів, що виділяються для їх реалізації; – терміни реалізації окремих антикризових заходів;
- очікувані результати фінансової стабілізації. Основними заходами, спрямованими на нейтралізацію загрози фінансової кризи, є:
 - страхування фінансових ризиків підприємства;
 - реалізація зайвих або невикористовуваних активів підприємства; – вжиття заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості;
 - скорочення обсягу фінансових операцій на найбільш ризикованих напрямках фінансової діяльності підприємства;
 - економія інвестиційних ресурсів за рахунок призупинення реалізації окремих реальних інвестиційних проектів;
 - економія поточних витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства;
 - оцінка завантаження виробничих потужностей;
 - передача об'єктів невиробничої сфери на баланс органів міської влади і скорочення витрат на їх утримання та ін. Вибір заходів повинен бути спрямований на поетапне вирішення наступних завдань: усунення неплатоспроможності, щоб попередити виникнення процедури банкрутства; відновлення фінансової стійкості [84, С.112-113].

Для оцінки економічної безпеки підприємства треба провести структурування рівнів безпеки підприємства. Структурування рівнів економічної безпеки підприємства необхідно здійснювати виділенням квадрантів на перетині результатів діяльності підприємства та його здатностей (рис. 2.1).

Перший квадрант характеризується найнижчим рівнем економічної безпеки підприємства. Підприємство має змогу лише протистояти загрозам, які з'являються, а не передбачати їх, та адаптуватись до змін зовнішнього середовища. Стабільність та безперервність виробничої діяльності не гарантує отримання прибутку, а може призвести до затоварювання готовою продукцією [62, С.186-192].

На перетині здатності підприємства до адаптації та стабільності та безперервності виробничої діяльності формується другий рівень економічної безпеки підприємства. На цьому рівні підприємство здатне передбачати загрози, які можуть з'явитися та адаптуватись як до негативних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, так і до позитивних. Але не спостерігається значних комерційних результатів. Тут більше проявляється соціальний ефект, що пов'язано з безперервністю функціонування та збереження робочих місць.

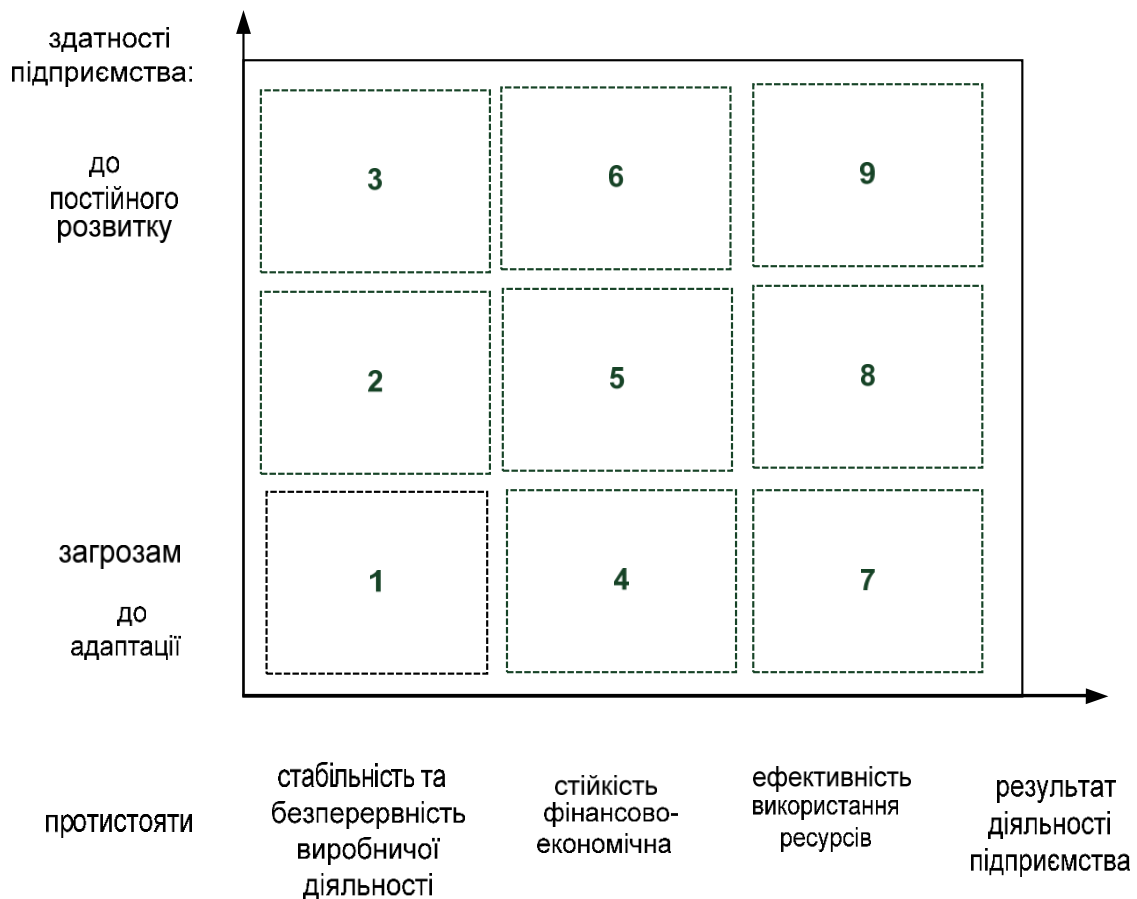

Рис. 2.1. Структурування рівнів економічної безпеки підприємства

Третій рівень економічної безпеки характеризує підприємство, в якого виявлені здібності до постійного розвитку, але це не означає, що підприємство розвивається саме в цей період.

Підприємство з таким рівнем має потенціал до розвитку. Потраплення в цей квадрант може бути пов'язане з проходженням перепідготовки персоналу, придбанням нової технологічної лінії. Між здобуттям здатності до розвитку та самим процесом розвитку проходить деякий часовий лаг, на якому зараз знаходиться досліджуване підприємство [22, С.146-152].

Четвертий рівень пов'язаний з початком досягнення результату фінансово-економічної стійкості, тобто мається на увазі, хоча б покриття підприємством всіх своїх витрат.

П'ятий квадрат є індикатором здатності підприємства адаптуватись до

змін та при цьому зі значною швидкістю відновлювати свою фінансово-економічну стійкість. На такому підприємстві майже завжди команда менеджерів працює на високому професійному рівні та зможе з достатнім рівнем активності відреагувати на зміни в зовнішньому економічному оточенні [18, С.48-52].

. Шостий рівень економічної безпеки засвідчує початок процесів розвитку підприємства після досягнення ним нормального типу фінансової стійкості. Менеджмент підприємства працює не тільки оперативно, а й креативно, що є основою його розвитку.

Підприємство, яке знаходиться на сьомому рівні, можна назвати таким, що здійснює відмінну реалізацію посередньої стратегії, це засвідчує ефективність використання ресурсів, але таке підприємство не розробляє ефективної довгострокової стратегії та працює без нарощування потенціалу, тобто може лише протистояти загрозам, які виникають. Підприємства, які потрапили до восьмого рівня, характеризуються середнім рівнем накопичення потенціалу та найвищим рівнем результатів діяльності [64, С.129-130].

Дев'ятий найвищий рівень економічної безпеки підприємства відповідає досягнутим підприємством найвищим результатам його діяльності та найвищому накопиченню його потенціалу. У підприємства в цьому випадку зафіксовано найвищі здатності до розвитку та найвища ефективність використання ресурсів.

Здатність підприємства лише протистояти загрозам, що виникають, а не попереджувати їх визначається, коли підприємство постійно знаходиться на низькому рівні економічної безпеки або постійно та безсистемно мігрує із кластера в кластер. Підприємство займається лише оперативним управлінням економічною безпекою тільки у випадках появи внутрішніх та зовнішніх загроз [54, С.114-116].

Як показав аналіз, для визначення ринкової складової економічної безпеки підприємства доцільно здійснювати за допомогою SWOT – аналізу.

Методологія SWOT-аналізу передбачає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, після цього встановлення зв'язків між ними, які в подальшому можуть бути використані для формулювання стратегії організації.

В основі даної методології аналізу покладена теорія М.Портера про конкурентоспроможність організації у власній галузі. Процес SWOT-аналізу проводять на основі аналізу діяльності організації за допомогою нижче приведених блоків питань [31, С.172-173].

Загальна характеристика об'єкта дослідження охоплює ряд питань, таких як :

- історія розвитку організації;
- організаційно-правова форма організації;
- інфраструктура організації (наявність та характеристика підсобних господарств; розвиненість транспортної мережі тощо);
- діяльність організації (сектор економіки, в якому працює організація; місія організації; існуючі ринки товарів та послуг; основні види товарів та послуг, що надаються організацією, та ін.) [4, С.192-194].

До факторів зовнішнього середовища організації відносять:

- економіка держави (рівень розвитку, аналіз таких показників, як: ВВП, темп інфляції, рівень безробіття, продуктивність праці, ставки оподаткування та ін.);
- політична система держави (особливості існуючої політики держави в галузі захисту прав підприємців та подальшого розвитку підприємницької діяльності);
- правове поле (аналіз регулювання підприємницької діяльності законодавчими актами України);
- соціально-культурний фактор (рівень розвитку суспільства в цілому, структура та характеристика існуючого ринку праці; рівень безробіття тощо);
- технологічні можливості (рівень розвитку науки і техніки держави; рівень розвитку засобів зв'язку, транспорту, телекомунікацій тощо) [8, С.11-

14].

При розробці стратегії організації необхідно, перш за все, визначити напрям подальшого розвитку організації, її цільову орієнтацію. Для цього слід відповісти на наступні питання:

- визначення місії організації;
- визначення цілей організації (вибір цілей; побудова ієрархії цілей; формування "дерева цілей");
- визначення базової стратегії організації (оцінка стратегічних альтернатив за базовою стратегією; оцінка обраної базової стратегії");
- реалізація обраної стратегії (розроблення стратегічного плану; контроль реалізації стратегічного плану) [54, С.112-114].

Науковці виділяють фінансову складову аналізу. Він складається з таких факторів як:

- корпоративна ліквідність;
- рух грошових коштів;
- вплив прибутку й амортизації на грошові потоки;
- баланс, оцінка фінансового стану;
- фінансове планування (технічні можливості; методика планування; оцінка перспектив);
- аудитування (методика, перспективи, висновки аудиторів) [9, С.101-102].

Маркетингова складова заключається у визначенні таких аспектів:

- управління маркетингом (загальна ідея; концепція; стратегія; оцінка персоналу);
- ринки (ємність ринку; структура ринку; конкуренти, виявлення їх переваг та недоліків);
- споживачі (кількість; структура; вивчення смаків споживачів);
- ціноутворення (стратегія і тактика);
- збут продукції (організація збуту, оцінка каналів збуту; характеристика зайнятого в цій сфері персоналу; наявність складських

приміщень; витрати на реалізацію; післяпродажне обслуговування; реклама, її вплив на ефективність діяльності організації) [11, С.192-194].

Проведення маркетингових досліджень необхідне для успішної реалізації продукції та послуг будь-якої організації. Питання - що виробляти, скільки виробляти, які види послуг надавати - знаходяться на першому місці для сучасних організацій. Тому аналіз маркетингової діяльності являється одним із найважливіших пунктів при загальному дослідженні організації.

Як показав аналіз, виробництво підприємства визначають:

- управління виробництвом (концепція; обрана стратегія виробництва; персонал та його кваліфікація);
- виробничі підрозділи (кількість; спеціалізація; зв'язок з іншими підрозділами);
- обсяги виробництва (виробнича потужність; вузькі місця; вільні і запасні потужності);
- технологія виробництва (тип; рівень складності);
- організація виробництва (рух сировини, матеріалів; робота по розвитку виробництва, підвищенню якості продукції та послуг);
- ефективність виробництва (собівартість продукції; продуктивність праці);
- охорона праці на виробництві.

Ретельний аналіз виробництва продукції дає можливість виявляти поточні недоліки виробництва та вчасно їх усувати, що значно підвищить ефективність виробництва [71, С.83-84].

Управління персоналом - це вміння направляти підлеглих для досягнення цілей організації та вирішення організаційних проблем; вміння здійснювати селективний відбір працівників для виконання різноманітних завдань, а також вирішувати наступні питання:

- управління персоналом (концепція та політика; планування персоналу);
- структура персоналу (вік; стать; кваліфікація; наявність формальних

та неформальних груп в організації);

- вербування та відбір персоналу;
- навчання та розвиток персоналу (перспективи кар'єри; витрати, пов'язані з розвитком персоналу; оцінка кадрів);
- мотивація персоналу (система заробітної плати; розмір заробітної плати; нематеріальні чинники мотивації; умови праці; просування; співвідношення результатів праці з нагородженням);
- оцінка діяльності персоналу (методи оцінки).

Інноваційна діяльність підприємства заключається у визначенні таких факторів як:

- управління розвитком і дослідженням організації;
- інноваційна політика організації;
- інноваційний потенціал організації;
- використання наукових досліджень [14, С.92-94].

Як показав аналіз, для отримання максимально точної інформації для побудови SWOT- аналізу важливо визначити систему управління організацією:

- показники ефективності управління (прибутковість інвестицій; прибутковість власного капіталу);
- організаційна структура управління;
- делегування повноважень в процесі прийняття рішень;
- внутрішня система комунікацій;
- організаційна культура (традиції; ритуали; стиль керування);
- залучення зовнішніх консультантів.

Аналіз результативності та ефективності передбачає визначення таких показників:

- показники ефективності організації;
- оцінка результативності організації;
- аналіз зростання масштабів діяльності;
- оцінка підвищення вартості організації.

Загальна результативність складається на основі існуючих на підприємстві звітів (річних, квартальних, місячних). Можуть використовуватись різноманітні показники, як фінансові, так і статистичні згідно з системою, що діє на фірмі [18, С.65-66].

На основі проведеного аналізу для виявлення найбільш впливових чинників Дж. Вільсон запропонував матрицю, за допомогою якої визначається вплив фактора на організацію та ймовірність посилення його впливу.

На основі проведеного нами аналізу був складений SWOT-аналіз для ПАТ «Альцест» (табл. 2.5).

При проведенні SWOT-аналізу необхідно визначити не тільки можливості та загрози зовнішнього середовища організації, але й виявити ймовірність використання та вплив обраних можливостей та загроз на результати діяльності організації. Спочатку оцінюють ймовірність використання можливостей та їх вплив на діяльність організації, будують матрицю можливостей [14, С.82-85].

Таблиця 2.5

**Визначення ринкової складової економічної безпеки АТ за допомогою
SWOT-аналізу**

<p align="center">Сильні сторони</p> <p>1. Унікальний досвід у галузі проектування продукції та розробки технології її виготовлення.</p> <p>2. Підприємство володіє монопольними авторськими правами на велику кількість продукції під власною торговою маркою.</p>	<p align="center">Слабкі сторони</p> <p>1. Висока зношеність обладнання.</p> <p>2. Високий рівень дебіторської заборгованості.</p> <p>3. Недостаток коштів у споживачів продукції внаслідок тривалої кризи</p>
<p align="center">Можливості</p> <p>1. Розробка і впровадження у виробництво нових видів продукції.</p> <p>2. Зростання обсягів реалізації в результаті поліпшення фінансового стану внаслідок впровадження програм державної підтримки галузі.</p> <p>3. Дослідження ринку збуту продукції в зарубіжних країнах</p>	<p align="center">Загрози</p> <p>1. Посилення конкуренції з боку українських та зарубіжних протачальників обладнання та інструментів для промисловості</p>

Аналогічно здійснюється аналіз загроз та будується матриця загроз.

Наслідки, до яких може призвести реалізація загроз, можуть проявитися через руйнування організації, приведення організації до критичного стану, важкого стану або легких пошкоджень. Виявлення в процесі аналізу факторів, які класифікуються як загрози зовнішнього середовища, записують на полях матриці.

Наступним етапом SWOT-аналізу є оцінка факторів внутрішнього середовища організації. Для цього використовують метод визначення профілю внутрішнього середовища. Для кожного фактора приводиться експертна оцінка його вагомості [13, С.168-169].

Проведений аналіз факторів внутрішнього й зовнішнього середовища та ранжування їх по рівню впливу на діяльність організації дозволяє сформулювати конкретний перелік слабких і сильних сторін організації, а також загроз і можливостей. Встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами організації, загрозами і можливостями зовнішнього середовища - заключний етап процесу SWOT-аналізу.

2.3 Оцінка практики управління економічною безпекою підприємства

У процесі дослідження оцінено фінансовий стан за такими групами показників: ефективності використання майна; ділової активності; ліквідності та платоспроможності; дебіторської та кредиторської заборгованості, зокрема ризику банкрутства) та конкурентоспроможності, інтегральний показник якого, за нашим підходом, характеризує дієвість системи управління економічною безпекою підприємства.

У 2020-2022 рр. фінансовий стан підприємства був задовільним, проте у 2022 р. вникла тенденція до зниження певних показників, що негативно впливає на його економічну безпеку. Дослідження показників фінансового стану дозволило використати трикомпонентний показник ідентифікації типу фінансової стійкості, значення якого підтвердило, що у 2018 році підприємству був властивий нестійкий фінансовий стан, коли запаси

забезпечувалися за рахунок власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів та позик. Нами були отримані такі результати за 2020–2022 роки:

- рентабельність активів дещо зменшується, що підтверджує незначне погіршення стану;

- коефіцієнт концентрації залученого капіталу високий, але зменшується, що свідчить про значну частину залученого капіталу у загальній сумі активів підприємства, низьку фінансову стійкість підприємства;

- коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами має тенденцію до збільшення, а отже, до поліпшення стану, незначна частина оборотних активів фінансується завдяки позиковому капіталу; – коефіцієнт покриття високий і збільшується, отже, є тенденція до поліпшення стану, достатність оборотних засобів для покриття поточних боргів;

- коефіцієнт Бівера (0,053 – 0,058) свідчить про незначне погіршення стану, задовільну структуру балансу підприємства і невисоку ймовірність банкрутства. У 2022 році спостерігається тенденція до погіршення низки показників.

Проаналізувавши ймовірність банкрутства ПАТ “Альцест” за 3 роки, за моделлю Альтмана можна зробити такі висновки: у 2020 році $Z = 2,73$, отже, ймовірність банкрутства можлива; у 2021 році $Z = 3,2$, отже ймовірність банкрутства дуже низька; у 2022 році $Z = 2,71$, отже, ймовірність банкрутства можлива.

Тобто, за результатами комплексної діагностики ризику ймовірного банкрутства ПАТ “Альцест”, можна зробити висновок, що існує ймовірність банкрутства досліджуваного підприємства, тому воно повинно вжити заходів для підвищення рентабельності, ліквідації недоліків в управлінні, що гарантуватиме його нормальне функціонування і розвиток у середньо- і довгостроковій перспективі. Як зазначалось вище, для оцінювання дієвості системи управління економічною безпекою підприємства використаємо

методику оцінювання конкурентоспроможності, основаної на теорії ефективної конкуренції.

Розрахувавши відповідні коефіцієнти для ПАТ “Альцест”, визначимо коефіцієнт конкурентоспроможності, який є критерієм дієвості системи управління економічною безпекою підприємства. Для цього переведемо значення проаналізованих коефіцієнтів за три останні роки в бали, взявши за основу порівняння 2020 р. (таблиця 2.6). Для переведення показників у відносні величини використовуємо 15-бальну шкалу. При цьому значення “5 балів” надається показнику, який гірший за базовий; “10 балів” – на рівні базового; “15 балів” – значення показника, більше за базовий.

Таблиця 2.6

Оцінка дієвості системи управління економічною безпекою підприємства за критеріями конкурентоспроможності

Критерії та показники конкурентоспроможності	Роки			Бали (відносні показники)	
	2020	2021	2022	2021	2022
1. Показник ефективності виробничої діяльності підприємства (ЕП)					
1.1. Показник витрат на одиницю продукції (В)	1,223	1,461	1,381	5	5
1.2. Показник фондівдачі (Ф)	2,8	3,1	6,2	15	15
1.3. Показник рентабельності товару (РТ)	0,136	0,144	0,115	15	5
1.4. Показник продуктивності праці (ПП)	1335,9	1367,2	2332,6	10	15
2. Фінансовий стан підприємства (ФС)					
2.1. Коефіцієнт автономії (КА)	0,722	0,688	0,058	5	5

Продовження табл. 2.6

2.2. Коефіцієнт платоспроможності (КП)	0,521	0,383	0,149	5	5
2.3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КЛ)	0,078	0,236	0,259	15	15
2.4. Коефіцієнт обіговості обігових засобів (КО)	3,335	2,474	2,359	5	5
3. Ефективність організації збуту та просування товару (ЕЗ)					
3.1. Рентабельність продаж (РП)	12,5	15,7	13,1	15	15
3.2. Коефіцієнт затовареністю готовою продукцією (КЗ)	0,92	1,607	0,88	15	5
3.3. Коефіцієнт завантаження виробничих потужностей (КМ)	1,443	1,557	1,668	15	15
3.4. Коефіцієнт ефективності реклами та засобів стимулювання збуту (КР)	0,094	0,121	0,095	15	10

Джерело: фінансова звітність підприємства

Розрахунок критеріїв конкурентоспроможності підприємства здійснено за методикою.

Значення критерію ефективності виробничої діяльності підприємства розраховують за формулою:

$$EP = 0,31B + 0,19\Phi + 0,4PT + 0,1 PP; \quad (2.1)$$

У 2017 році EP = 11,4, у 2018 році EP = 7,9.

Критерій фінансового стану підприємства:

$$FC = 0,29 KA + 0,2 KP + 0,36KL + 0,15 KO \quad (2.2)$$

У 2017 році $ФС = 8,6$, у 2018 році $ФС = 8,6$.

Критерій ефективності організації збуту та просування товару:

$$ЕЗ = 0,37 РП + 0,29 КЗ + 0,21 КМ + 0,14 КР \quad (2.3)$$

У 2017 році $ЕЗ = 15,15$, у 2018 році $ЕЗ = 11,65$.

Завершальним етапом оцінювання є розрахунок коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства:

$$ККО = 0,15 ЕП + 0,2 ФС + 0,23ЕЗ \quad (2.4)$$

Значення коефіцієнта у 2017 році $ККО = 6,91$, у 2018 році $ККО = 2,905$.

Отже, можна зробити висновок, що дієвість системи управління економічною безпекою ПАТ «Альцест» у 2020 році була вищою, ніж у 2021 році, проте у 2022 році вона суттєво знизилась.

У процесі дослідження на підприємстві у період 2020–2022 рр. виявлено такі негативні моменти: відсутність стратегічного планування діяльності підприємства; збитковість діяльності у 2022 р.; високий рівень дебіторської і кредиторської заборгованості; невикористання довгострокових кредитів при формуванні пасивів підприємства; низька зацікавленість працівників у підвищенні продуктивності праці.

Для оцінки ефективності управління економічною безпекою ПАТ «Альцест» нами був проведений аналіз підприємства. Для аналізу нами були розраховані коефіцієнти відповідно до Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 14 лютого 2006 р. № 170, зокрема:

1. Коефіцієнт рентабельності активів(основних засобів) показує розмір чистого прибутку на одну гривню активів та характеризує ефективність їх використання (оптимальне значення > 0 , збільшення), який за 2020 рік - $(-0,01015)$, за 2021 рік - $0,00560$ та за 2022 рік - $0,111076$, що

більше за оптимальне значення зазначеного показника (за винятком 2016 року).

Проведений нами аналіз показав, що в динаміці простежується значне збільшення показника у 2020 -2022 роках, що свідчить про значне економічне зростання та розвитку підприємства (за винятком 2016 року).

$$2016р. = \frac{(-126)}{12408} = - (0,01015);$$

$$2017р. = \frac{696}{12430} = 0,00560 ;$$

$$2018р. = \frac{1385}{12469} = 0,11107$$

Таблиця 2.7

Динаміка коефіцієнту рентабельності основних засобів

	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
Активи			
I .Необоротні Активи			
ОЗ за первісною вартістю	12 469	12 430	12 408
Звіт про фінансові результати	На 31.12.2018	На 31.12.2017	На 31.12.2016
Чистий прибуток (збиток) підприємства	1 385	696	(- 216)

Джерело: фінансова звітність підприємства

2. Коефіцієнт зносу основних засобів показує ступінь зносу основних засобів.

Таблиця 2.8

Динаміка коефіцієнту зносу основних засобів

<u>Баланс</u>	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
Активи			
I .Необортні Активи			
ОЗ за первісною вартістю	12 469	12 430	12 408
знос основних засобів	7 355	7 067	6 774

Джерело: фінансова звітність підприємства

$$2016р. = \frac{6774}{12408} = 0,54593;$$

$$12408$$

$$2017р. = \frac{7067}{12430} = 0,56864 ;$$

$$12430$$

$$2018р. = \frac{7355}{12469} = 0,58983$$

$$12469$$

Як показав аналіз, коефіцієнт зносу основних засобів має тенденцію до збільшення (у 2016 році - 0,54593, у 2017 році - 0,56854 та у 2018 році - 0,58983), що свідчить про поступове моральне та фізичне зношення основних засобів та потребує здійснення дієвої інвестиційної політики для оновлення основних засобів;

3. Коефіцієнт оновлення основних засобів показує частку введених основних засобів у загальній їх вартості.

Таблиця 2.9

Динаміка коефіцієнту у оновлення основних засобів

<u>Баланс</u>	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
Капітальні інвестиції ДП МА "Бориспіль"			
Всього придбання ОЗ			
Сума нових ОЗ за первісною вартістю, що введено в експлуатацію у звітному періоді	39 161	10 564	15 647
ОЗ за первісною вартістю (Ф.1 Баланс)	12 469	12 430	12 408

Джерело: фінансова звітність підприємства

$$2016\text{р.} = \frac{15647}{12408} = 1,26 ;$$

$$2017\text{р.} = \frac{10564}{12430} = 0,85;$$

$$2018\text{р.} = \frac{39161}{12469} = 3,14$$

Як показав аналіз, коефіцієнт оновлення основних засобів має негативну тенденцію до зменшення, що у 2016 році становив - 1,26 , у 2017 році -0,85, у 2018 році – 3,14, що свідчить про недостатнє оновлення основних засобів з 2016 по 2018 роки.

4. Коефіцієнт фондівдачі показник ділової активності підприємства, який демонструє ефективність використання основних засобів підприємства (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка коефіцієнт фондівдачі за два роки

<u>Баланс</u>	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
Активи			
I .Необортні Активи			
ОЗ за залишковою вартістю	5 114	5 363	5 634
<u>Звіт про фінансові результати</u>	<u>На 31.12.2018</u>		<u>На 31.12.2017</u>
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3 352		2 515

Джерело: фінансова звітність підприємства

Як показав аналіз, ефективність управління основними засобами на підприємстві зростає, у 2021 році від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на суму 0,46 гривні на кожну використовувану гривню основних засобів, з 2022 року показник зростає до 0,64 гривню. Причиною такої тенденції є оптимізація структури основних засобів – ті, що не були задіяні в виробничих процесах були передані суміжним підприємствам, також спостерігається підвищення обсягу надання робіт, послуг.

Отже, будь-яке зростання основних засобів розглядається як фактор, який знижує фондівдачу, проте в умовах технічного прогресу ріст

основних засобів, особливо їх активної частини є закономірним явищем, тому керівництво повинно прагнути до ефективного його використання.

5. Коефіцієнт фондомісткості: представляє собою показник, зворотний показнику фондівдачі, тобто він показує, на яку суму потрібно придбати основні виробничі фонди підприємству для випуску необхідних обсягів продукції (послуг) (таблиця 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка коефіцієнту фондомісткості за два роки

	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
<i>Активи</i>			
<i>I. Необоротні Активи</i>			
<i>ОЗ за залишковою вартістю</i>	5 114	5 363	5 634
<u>Звіт про фінансові результати</u>	<u>На 31.12.2018</u>	<u>На 31.12.2017</u>	
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3 352	2 515	

Джерело: фінансова звітність підприємства

$$2018р. = \frac{2557+2681,5}{3352} = 1,56;$$

3352

$$2017р. = \frac{2681,5+2817}{2515} = 1,19;$$

2515

Згідно з проведеним нами аналізом , ми бачимо, що у зв'язку з недостатнім оновленням основних засобів на підприємстві порівняно з 2021 р. - 1,19 коефіцієнт зріс у 2022 році - 1,56 .

6.Коефіцієнт вибуття основних засобів: характеризує інтенсивність вибуття основних засобів(таблиця 2.12) .

Таблиця 2.12

Динаміка коефіцієнту вибуття основних засобів

<u>Баланс</u>	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
сума ОЗ списаних (ліквідованих) у звітних періодах (тис.грн.)			
сума ОЗ списаних (ліквідованих) у звітних періодах	4 470	11 084	2 871
ОЗ за первісною вартістю (Ф.1 Баланс)	12 469	12 430	12 408

Джерело: фінансова звітність підприємства

$$2018р. = \frac{2871}{12408} = 0,2314;$$

$$2017р. = \frac{11084}{12408} = 0,8933;$$

$$2016р. = \frac{4470}{12469} = 0,3585$$

Отже, ми бачимо, що поступове моральне та фізичне зношення основних засобів потребує своєчасного списання (ліквідації) для оновлення основних фондів , насамперед це є несвоєчасне затвердження фінансових планів на відповідні роки., так як підприємство не може списувати основні засоби вартість яких становить більше 20 тис.грн.

7. Коефіцієнт реальної вартості (Крв) основних засобів у майні підприємства — співвідношення основних засобів і загальної суми активів (таблиця 2.12).

Таблиця 2.13

Динаміка коефіцієнт у реальної вартості

<u>Баланс</u>	<u>На 31.12.2020</u>	<u>На 31.12.2021</u>	<u>На 31.12.2022</u>
Активи			
I.Необортні Активи			
ОЗ за залишковою вартістю	5 114	5 363	5 634
Баланс	9 135	9 032	9 494

Джерело: фінансова звітність підприємства

$$2016р. = \frac{5634}{9494} = 0,5935 ;$$

$$2017р. = \frac{5363}{9032} = 0,05938;$$

$$2018р. = \frac{5114}{9135} = 0,05631$$

Отже, за результатами аналізу фінансово-господарської діяльності, здійсненого за сукупністю коефіцієнтів, встановлено, що ПАТ «Альцест» у 2020 році не мало економічного зростання та прибутковості. Водночас у 2021-2022 роках Підприємство досягнуло значного економічного зростання та розвитку, забезпечило зростання прибутковості діяльності та інвестиційної привабливості, забезпечило можливості до відтворення та розширення основного виду діяльності, підвищило ефективність наявних ресурсів та достатність оборотних запасів для покриття поточних зобов'язань, зменшується залежність від зовнішніх кредиторів.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Шляхи підвищення рівня економічної безпеки підприємства

Всі управлінські рішення в галузі забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз найтіснішим чином взаємопов'язані і здійснюють прямий або опосередкований вплив на результати його фінансової діяльності. Головна мета управління фінансово-економічною безпекою підприємства — забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування, створення високого потенціалу розвитку і зростання в майбутньому. Важливою складовою економічної безпеки підприємства є фінансова безпека.

На основі проведеного нами аналізу, були виділені методи управління фінансовою безпекою підприємства, до основних цільових орієнтирів якої слід віднести:

- забезпечення сталого економічного розвитку підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні ліквідності та певного рівня фінансової незалежності, необхідних для підтримки його стійкості в поточному періоді;
- нейтралізація негативного впливу кризових явищ економіки, навмисних дій конкурентів та інших «недружніх» структур;
- формування адекватної системи обліку фінансових потоків і підвищення ефективності системи контролю;
- залучення і використання позикових коштів за оптимальною вартістю;
- контроль прийняттого рівня боргового навантаження;
- запобігання випадкам халатності, шахрайства, а також умисних дій персоналу у відносинах з контрагентами, а також іншим фінансовим порушенням;

– розробка та впровадження системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування кризових явищ та ознак банкрутства.

Управління фінансовою безпекою підприємства пропонується здійснювати у двох режимах: Перший заключається в умовах стабільного існування підприємства, а другий- в умовах нестабільного існування підприємства. До функцій управління фінансово-економічною безпекою в умовах стабільного існування підприємства відносять [56, с.67-86]:

1. Формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень.
2. Проведення аналізу стану фінансової та економічної безпеки підприємства.
3. Розробка системи планування економічної безпеки підприємства.
4. Створення системи внутрішнього контролю економічної безпеки підприємства.

Стратегія управління фінансово-економічною безпекою підприємства в умовах нестабільного існування повинна включати такі складові:

- діагностика кризових ситуацій;
- поділ об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів;
- визначення переліку заходів щодо запобігання загрозам економічна безпека підприємства;
- оцінка ефективності планованих заходів з точки зору нейтралізації негативних впливів;
- оцінка ефективності пропонованих заходів щодо усунення загроз ФЕБП.

Основні етапи процесу управління фінансово-економічною безпекою підприємства представлено на рис. 1. Залежно від результатів моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього діагностування фінансової кризи та забезпечення економічною безпекою підприємства диференціюються напрями дій і розробляються антикризові заходи.

Комплекс заходів може бути спрямований на запобігання фінансовій кризі або на пом'якшення умов її майбутнього протікання, якщо в силу активного впливу факторів зовнішнього середовища запобігти фінансовій кризі не представляється можливим. Комплексний план заходів щодо запобігання загрозам фінансовій безпеці містить такі основні розділи:

- перелік антикризових заходів;
- обсяг фінансових ресурсів, що виділяються для їх реалізації;
- терміни реалізації окремих антикризових заходів;
- очікувані результати фінансової стабілізації. Основними заходами, спрямованими на нейтралізацію загрози фінансової кризи, є:
 - страхування фінансових ризиків підприємства;
 - реалізація зайвих або невикористовуваних активів підприємства;
 - вжиття заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості;
 - скорочення обсягу фінансових операцій на найбільш ризикованих напрямках фінансової діяльності підприємства;
 - економія інвестиційних ресурсів за рахунок призупинення реалізації окремих реальних інвестиційних проектів;
 - економія поточних витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства;
 - оцінка завантаження виробничих потужностей;
 - передача об'єктів невиробничої сфери на баланс органів міської влади і скорочення витрат на їх утримання та ін.

На основі проведеного нами дослідження, нами була сформовані етапи процесу управління фінансово-економічною безпекою підприємства, які зображені на рис. 3.1.

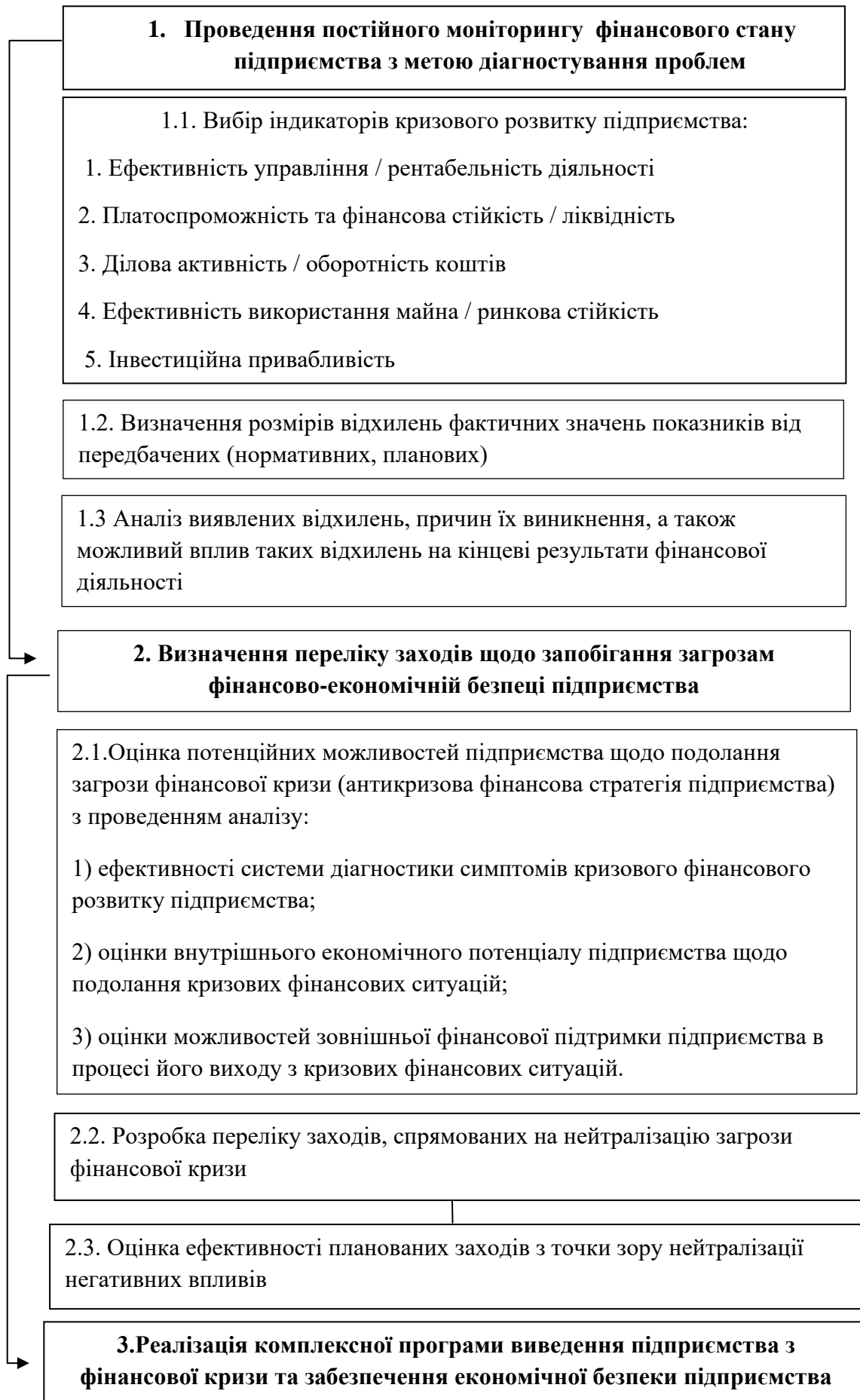

Рис. 3.1. Етапи формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

3.2. Методи підвищення рівня економічної безпеки підприємства

Проведений нами аналіз діяльності ПАТ «Альцест» показав, що на практиці управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі виділяють дві основні групи методів – загальнонаукові та відносно до функцій управління. Ці методи зображені схематично на рис 2. Основу системи методів, використовуваних в управлінні, становить загальнонаукова методологія, що передбачає системний, комплексний підхід до вирішення проблем, а також застосування таких методів, як моделювання, експериментування, конкретно-історичний підхід, економікоматематичні й соціологічні вимірювання. Специфіка управління як виду діяльності істотно впливає на форми, масштаби та результативність застосування загальнонаукових методів [45, с.58-63].

Серед значної кількості загальнонаукових управлінських методів, які доцільно застосовувати під час управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі, найбільш прийнятні емпіричні та експериментальні. Емпіричні методи базуються на практичній діяльності, під час осмислення якої можна уявити особливості економічної безпеки підприємства. Ці методи поділяються на методи спостережень та експериментальні. Метод спостережень надає змогу з мінімальним втручанням, шляхом спостереження отримати інформацію про рівень економічної безпеки на підприємстві, а експериментальний метод забезпечить дослідження економічної безпеки підприємства шляхом створення штучної ситуації для вивчення її особливостей.

Особливим під час управління економічною безпекою підприємства є метод розумового експерименту. У разі його застосування можна проводити розумове моделювання процесу забезпечення та гарантування економічної безпеки торговельного підприємства, установлювати її рівень під час змін умов функціонування підприємства. Цей метод управління доречно поєднувати з методом моделювання діяльності щодо гарантування економічної безпеки торговельного підприємства та планування її рівня. Під

час управління економічною безпекою підприємства важливим є використання методу комплексного підходу. Комплексний підхід в управлінні забезпечує ефективне досягання цілей системи управління, урахуваючи взаємодію з сучасним мінливим зовнішнім середовищем, сповненим небезпек і загроз [73, с. 98-120].

Рис. 3.2. Методи забезпечення економічної безпеки підприємства

До загальнонаукових методів управління належить і метод соціологічних досліджень. Використання цього методу під час управління економічною безпекою торговельного підприємства забезпечує вирішення проблем із персоналом на підприємстві, тобто його роллю в появі відхилень від визначених цілей із досягнення відповідного рівня економічної безпеки на підприємстві та вибором шляхів його забезпечення. Загальнонаукові

методи є фундаментальною основою, на якій базуються методи відносно функцій управління.

До первинних функцій управління віднесено такі: планування (у тому числі стратегічне), організація (структура взаємозв'язків між структурними компонентами, тобто складовими економічної безпеки, організаційна структура), мотивація (мотиваційне забезпечення функціонування системи економічної безпеки, координація (регулювання системою економічної безпеки, оперативне керівництво), контроль (своєчасний контроль, оцінка ефективності функціонування системи економічної безпеки та забезпечення рівня економічної безпеки).

Функції з'єднання складаються із прийняття рішень щодо управління рівнем економічної безпеки підприємства і функції комунікації, тобто обміну інформацією щодо формування, функціонування та підвищення рівня економічної безпеки торговельного підприємства. Розглянемо детальніше методи відповідно до визначених функцій управління економічною безпекою підприємства роздрібної торгівлі.

Метод стратегічного планування – це метод, що забезпечує здійснення таких взаємопов'язаних функцій, як визначення цілей і завдань економічної безпеки торговельного підприємства, забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємства у вигляді певних показників, що сприятиме його стабільному функціонуванню та розвитку в майбутньому. Також зазначимо, що на основі планування здійснюються всі функції управління. На етапі реалізації планів щодо управління економічною безпекою підприємства розробляються заходи для здійснення стратегії управління.

Адміністративні методи управління економічною безпекою торговельного підприємства – це засоби адміністративного впливу на працівників. Вони поділяються на організаційні (організаційне регламентування, організаційне нормування й організаційне проектування та аб.) та розпорядчі, що виражаються у вигляді розпорядження, наказу, угоди

(розподіл працівників підприємства у відповідно до інтересів і здібностей кожного з них). Такий розподіл на підприємстві сприяє гарантуванню економічної безпеки та ефективнішому його функціонуванню на ринку. Доцільність застосування мотиваційних методів – таких, що включають різні форми й види спонукання працівників до праці (навчання, різні моральні стимули, оплата праці, виплата премій, підвищення по службі тощо) обумовлена важливістю людського фактора під час прийняття управлінських рішень.

Суть методу оперативного керівництва під час управління економічною безпекою полягає у веденні безперервної роботи та координації поточної діяльності з усіма службами та відділами. Це управління в режимі «реального часу» [76, с.265].

Одним із найважливіших методів управління економічною безпекою підприємства є метод контролю. Усі методи, що нами зазначені, мають нерозривний зв'язок із ним. Метод контролю застосовується з метою виявлення загроз підприємства раніше, ніж вони будуть мати серйозні наслідки. За результатами контролю можна визначити, чи виконує система управління економічною безпекою свої цілі й свою головну функцію.

Методи, що відповідають управлінським функціям з'єднання, складаються з методу прийняття рішень і методу управління комунікаціями.

Комунікації – це процес обміну ідеями та інформацією між людьми. Він є значущим під час управління економічною безпекою торговельного підприємства. Комунікації мають величезне значення для успішної діяльності підприємств і становлять одну зі складних проблем менеджменту. Ефективно працюючими керівниками вважають тих, хто ефективний у комунікаціях. Менеджери повинні досконало володіти мистецтвом комунікації. Від ефективності комунікаційних зв'язків і взаємодій залежить майбутнє підприємства та людей, що працюють на ньому [8]. Управління комунікаціями забезпечує підтримку системи зв'язку (взаємодій) між учасниками системи управління, передачу управлінської та звітної

інформації, спрямованої на забезпечення досягнення цілей економічної безпеки підприємства. Кожен працівник підприємства має бути підготовлений до взаємодії в рамках управління економічною безпекою відповідно до його функціональних обов'язків [39, с. 78-90].

Отже, аналіз показав, що між функціями та методами управління економічною безпекою підприємства існує взаємозв'язок, адже ці категорії менеджменту діалектично пов'язані між собою. Реалізація функцій управління економічною безпекою роздрібного підприємства здійснюється за допомогою методів управління. До основних завдань менеджменту торговельного підприємства входить розробка методів управління, способів і прийомів впливу на працівників, що відповідають вимогам і забезпечують виконання завдань та досягнення цілей управління.

3.3. Науково-практичні аспекти формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах

Головною метою системи управління економічною безпекою підприємства є попередження кризових ситуації і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства. До основних завдань системи управління економічною безпекою промислових підприємств слід зарахувати: збір, аналіз, оцінку зовнішнього оточення та прогнозування розвитку подій; захист законних прав і інтересів підприємства; вивчення діяльності конкурентів, партнерів, клієнтів; забезпечення збереження матеріальних цінностей; виявлення, попередження, припинення можливих протиправних дій співробітників, конкурентів; захист комерційних таємниць тощо.

Основними принципами, на яких повинна ґрунтуватися система управління економічною безпекою промислових підприємств, повинні бути:

– принцип розвитку – передбачає необхідність урахувати швидкі зміни, що відбуваються у навколишньому оточенні, здатність системи до розвитку, розширення та змін у структурі;

– принцип адаптивності – виражається у здібностях системи управління прилаштовуватися до змін зовнішнього та внутрішнього оточення підприємства з метою уникнення загроз;

– принцип єдності – передбачає те, що всі дії підрозділів служби економічної безпеки підприємства повинні бути узгодженими та скоординованими;

– принцип компетентності – передбачає, що питаннями забезпечення економічної безпеки займаються висококваліфіковані кадри;

– принцип економічної доцільності – полягає в тому, що витрати на проведення заходів з забезпечення безпеки повинні бути економічно обґрунтованими;

– принцип оперативності – швидка реакція системи на зміни у навколишньому оточенні, використання тільки актуальної інформації;

– принцип комплексності передбачає нейтралізацію шкідливих факторів на всі функціональні складові економічної безпеки;

– принцип законності – передбачає функціонування системи управління економічною безпекою згідно з вимогами чинного законодавства;

– принцип безперервності – система повинна постійно захищати інтереси підприємства в умовах невизначеності та ризику. Дотримання цих принципів сприятиме підвищенню ефективності роботи системи управління економічною безпекою .

Нами було проаналізовано всі ці принципи та сформований механізм, основними об'єктами захисту якого є: продукція підприємства, персонал, комерційні таємниці та внутрішня інформація, інтелектуальна власність, фінансові ресурси, основні оборотні та виробничі фонди, нематеріальні активи, репутація підприємства [45, с. 111-113].

Суб'єкти механізму управління економічною безпекою можна поділити на внутрішні (працівники підприємства) та зовнішні (держава та її інститути, банки, конкуренти, посередники, споживачі, постачальники).

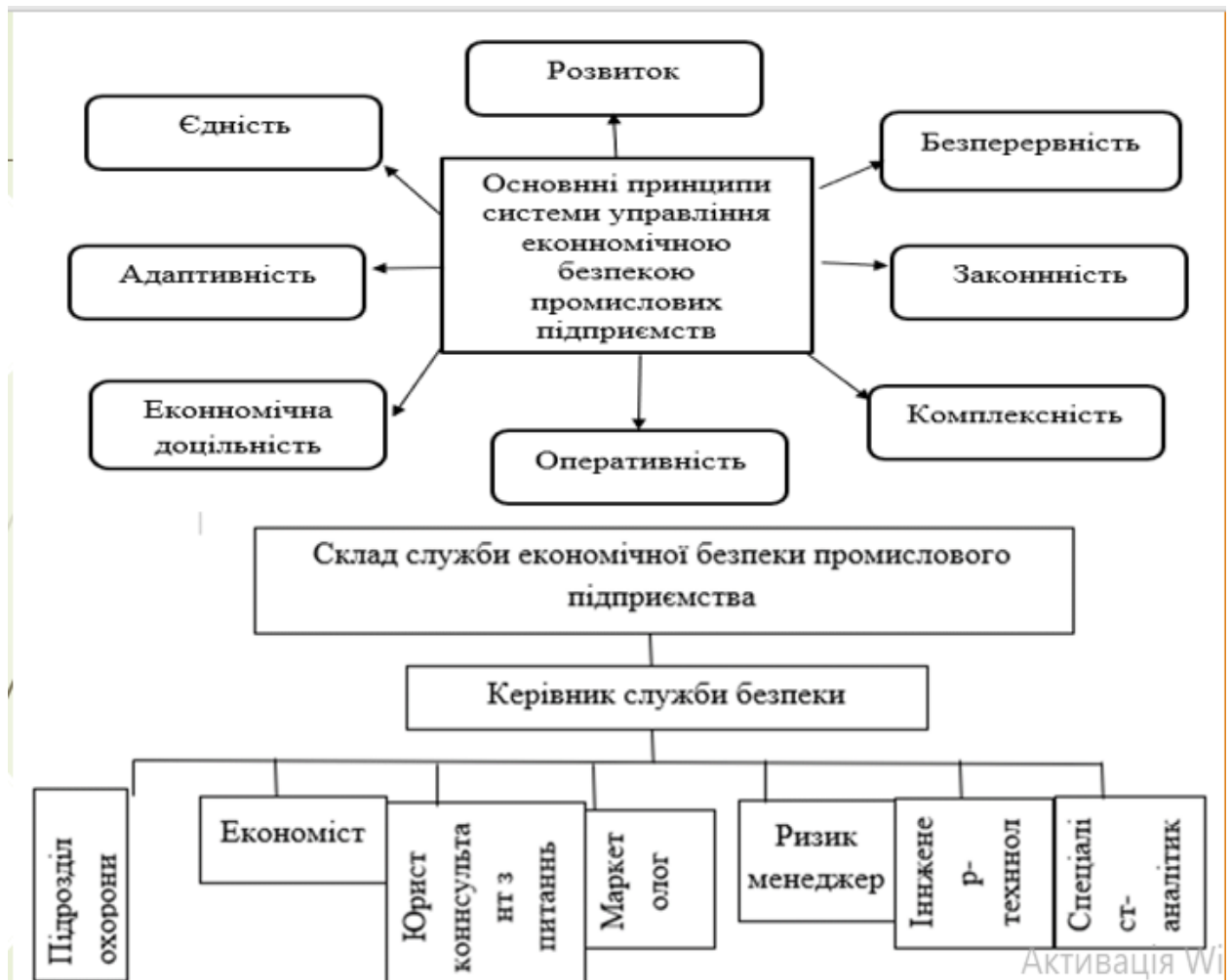

Рис. 3.3. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: Розроблено автором

Основними об'єктами її захисту є: продукція підприємства, персонал, комерційні таємниці та внутрішня інформація, інтелектуальна власність, фінансові ресурси, основні оборотні та виробничі фонди, нематеріальні активи, репутація підприємства [45, с. 111-113]. Суб'єкти системи управління економічною безпекою можна поділити на внутрішні (працівники підприємства) та зовнішні (держава та її інститути, банки, конкуренти, посередники, споживачі, постачальники).

Важливою вимогою до системи управління економічною безпекою підприємств є її гнучкість, адже її організаційна структура повинна забезпечувати оперативне реагування на зміни зовнішнього середовища та мати здатність швидко адаптуватися до них.

Служба (відділ) економічної безпеки підприємства – це спеціальний підрозділ, що входить до складу організаційної структури, діяльність якого спрямована на формування належного рівня економічної безпеки та нейтралізацію основних загроз, що можуть очікувати на підприємство в процесі здійснення його виробничо-господарської діяльності. Головні функції, які виконує служба економічної безпеки, наступні: охорона виробничої діяльності підприємства та захист комерційної інформації від несанкціонованого доступу; упровадження спеціальних інформаційних систем для протидії одержання комерційних таємниць; виявлення та нейтралізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі виробничої діяльності; забезпечення охорони приміщень, устаткування, продукції, персоналу підприємства від неправочинних дій конкурентів [34, с. 354].

Нами було досліджено та сформований склад служби економічної безпеки на підприємстві, який зображений на рис. 3.4.

Основними критеріями оцінки ефективності та надійності сформованої системи є:

- сталий розвиток, збереження і примноження матеріальних цінностей підприємства, високий рівень конкурентоспроможності продукції;
- використання інноваційних технологій у виробничій діяльності;
- недоторканість комерційної інформації і всіх ресурсів;
- своєчасне попередження кризових ситуацій і нейтралізація негативних чинників, що впливають на діяльність підприємства. У результаті дослідження запропоновано систему управління економічною безпекою підприємства. Її основною перевагою є чіткість і послідовність дій, які

допоможуть керівникам швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз.

Отже, механізм забезпечення економічної безпеки промислового підприємства є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах економічної безпеки. Безпосередньо питаннями її забезпечення займається служба безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

Управління економічною безпекою підприємства роздрібної торгівлі має базуватися на визначених принципах і методах та реалізовуватися за допомогою виокремлених функцій управління. Реалізація наведених принципів під час управління економічною безпекою підприємства дає змогу досягти цілей управління й реалізувати поставлені завдання. Комплексне використання запропонованих методів як загальних, так і методів відносно функцій управління сприятиме підвищенню ефективності забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства та зацікавленості кожного працівника в досягненні підвищення її рівня, а також розкриє шляхи протидії загрозам і небезпекам у сучасному нестабільному економічному середовищі. Подальші дослідження спрямовані на побудову концепції управління економічною безпекою підприємства роздрібної торгівлі.

Економічна фінансова безпека є однією з головних складових економічної безпеки держави і передбачає захищеність її інтересів держави у фінансовій сфері або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси України для забезпечення її ефективного соціально-економічного розвитку та оптимального обслуговування фінансових зобов'язань.

Економічну безпеку суб'єкта господарювання доцільно трактувати як стан найбільш ефективного використання фінансових ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як синтетичного індикатора поточного фінансовогосподарського стану суб'єкта господарювання і перспектив його технологічного і фінансового розвитку. Процес становлення фінансової складової економічної безпеки підприємства розглядають як процес

запобігання можливим збиткам від негативних впливів на економічну безпеку підприємства за різними аспектами фінансово-господарської діяльності та його фінансової безпеки.

Складність забезпечення економічної безпеки підприємства полягає у тому, що немає достатньої кількості теоретичних і практичних методик її досягнення та підтримання. На наш погляд, для досліджуваного підприємства основними засобами забезпечення економічної безпеки є розроблення стратегії підприємства; управління експортним потенціалом підприємства, постійне його зміцнення й розвиток; забезпечення виконання зобов'язань, що випливають з договорів та угод із зарубіжними партнерами; вивчення кон'юнктури іноземних ринків, збирання і накопичення відповідної інформації; забезпечення ефективності експортно- імпорتنих операцій.

Результати досліджень свідчать про те, що система управління економічною безпекою підприємства є задовільною, хоча є певні параметри, які потребують допрацювання, зокрема: система підготовки персоналу, культура виробництва, структурні зрушення та інвестиційна політика відповідно до пріоритетів розвитку; зниження ресурсомісткості продукції, витрат виробництва; оптимізація асортименту.

Механізм управління економічною безпекою підприємства повинен постійно удосконалюватися, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища. Функціонування механізму управління економічною безпекою повинно відбуватися у взаємодії з загальною системою управління підприємством.

Процес забезпечення економічної безпеки підприємства потребує розроблення відповідного механізму, компонентами якого є сукупність фінансових інтересів підприємства, організаційна структура й управлінський персонал, техніка і технологія управління, функції, принципи і методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки.

Проаналізувавши діяльність ПАТ «Альцест» можемо зробити висновок, що показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «Альцест» значно не відповідають нормативним значенням, отже, частка ліквідних активів по відношенню до поточних зобов'язань дуже низька, при чому за всіма показниками ліквідності у динаміці спостерігається негативна тенденція.

На основі проведеного аналізу стану маркетингової діяльності та конкурентоспроможності слід зробити висновок, що публічному акціонерному товариству «Альцест» слід і далі застосовувати стратегію закріплення на ринку, тому що в умовах сьогоденішньої кризи в Україні це є найоптимальнішим варіантом для підприємства.

Ефективність концепції економічної безпеки підприємства визначають за показниками зростання економічного розвитку підприємства, рівнем забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності, що може бути організовано шляхом інформування суб'єктів управління підприємством; забезпечення гарантованості інформаційної незалежності керівників; прогнозування та виявлення реальних небезпек та загроз із визначенням методів запобігання; застосування способів ліквідації наслідків впливу небезпек та загроз; налагодження взаємодії підприємства із правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання правопорушенням; створення служби безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Алпатіна О. Фактори економічної безпеки підприємства // Наукові та прикладні аспекти удосконалення обліково-фінансового забезпечення підприємств в умовах нестійкої економіки : колективна монографія / за заг. ред. І.П. Приходька, О.М. Губарик - Дніпро: Пороги, 2021. - С. 184-194.
2. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку / Баланда А. // Україна: аспекти праці. 2017. № 1. С. 25–28.
3. Бондарчук Н. В. Організаційні засади формування системи економічної безпеки на підприємстві / Бондарчук Н. В., Кубрак А. А. // Молодий вчений. - 2017. - № 12 (52). - С. 577-580.
4. Васечко Л. І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства / Л. І. Васечко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 1. – С. 115–118.
5. Варічева Р. В. Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення / Варічева Р. В. // Вісник Хмельницького національного університету. - 2016. - № 3. - С. 88-93.
6. Васильців Т. Фінансово-економічна безпека підприємств України : стратегія та механізми забезпечення [монографія] / Т. Васильців. – Львів, 2012. – 386 с.
7. Вдовенко Л.О. Управління активами в забезпеченні фінансової безпеки підприємства Економічні та соціальні перспективи децентралізації в Україні : монографія [авт. кол. Є.В.Афанасьєв та інші] під заг.ред. Ю.З. Драчука, В.Я.Швеця, М.С. Пашкевич.- Дніпропетровськ.: НГУ. 2016 - 231 с.
8. Вдовенко Л.О. Інформаційна складова забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва аграрної сфери економіки / Вдовенко Л.О. // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. - 2016. Ч.2. Вип.89. - С.45–53.

9. Гапак Н. М. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства» / Гапак Н. М., Дочинець І. В. // Науковий вісник Ужгородського університету. - 2014. - Вип. 2(43). - С. 68–73.

10. Гаруст Ю. Фінансово-економічна безпека підприємства АПК : теоретико-правові аспекти / Ю. Гаруст, А. Перелазний // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 39–44.

11. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства: [монографія] / Л.В. Гнилицька. – К.: КНЕУ, 2012. - 305 с.

12. Голиков І.В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека / І.В. Голиков // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 309–314.

13. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства [Текст] : автореферат дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / К. С. Горячева ; Київський нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2006. – 17 с.

14. Демченко І.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання: сутність та умови виникнення / І.В. Демченко // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції, 2010. — №1 (6). — С. 35-38.

15. Денисов О. Є. Основні методи механізму забезпечення економічної безпеки галузі / Денисов О. Є. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. - 2018. - Вип. 17(1). - С. 95-99.

16. Дехтяр Н.А. Фінансово-економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення / Н.А. Дехтяр, О.В. Дейнека // Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство / за заг. ред. К.С. Шапошникова. – Херсон : Гельветика, 2015. – Т. 2. – С.1-17.

17. Доценко І.О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків / Доценко І.О. // Вісник Одеського національного університету. - 2013. - Вип. 1. - С. 69- 78.

18. Економічна безпека підприємств: підручник : колективна монографія [за заг.ред. Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. та ін].; – К.: Алерта, 2011. – 704с.
19. Ільчук В. Шляхи підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу / В. Ільчук, В. Садчиков // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. – № 2(66). – С. 209–217.
20. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво: монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – К.: НАУ, 2010. – 232 с.
21. Житний П.В. Вплив економічного аналізу на систему економічної безпеки банківської діяльності / П.В. Житний, Г.М. Карамішева // Економіка Менеджмент Підприємництво. – 2011. – № 23 (II). – С. 231-235.
22. Захаров О.І. Комплексність економічної безпеки підприємства та впливи зовнішнього середовища / О.І. Захаров // Ефективність управління в процесі реформування: макрота мікро- економічний аспекти : колективна монографія / за наук. ред. проф. І.Ф. Радіонової. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 364 с.
23. Зеркалов Д.В. Экономическая безопасность : монография / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2011. – 587 с.
24. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навчальний посібник / М.І. Камлик. – К.: Атака, 2015. – 432 с.
25. Клименко Т. В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Текст] / Т. В. Клименко // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2016. – № 4 (58). – С. 340–343.
26. Костюк В. Стратегія формування конкурентних переваг підприємства в сучасних умовах ринку / Костюк В. // Галицький економічний вісник. - 2019. - Том 58. № 3. - С. 115–120.

27. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств [Текст] / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2017. – № 1 (1). – С. 86–97.
28. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25-26 листопада 2010). – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 57-60.
29. Лавров Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Ю. В. Лавров // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 29. – С. 127–130.
30. Лебедко С. А. Формування механізму забезпечення економічної безпеки транспортних підприємств / Лебедко С. А. // Економіка та держава. - 2020. - № 8. - С. 89- 94
31. Ляшенко О. М. Специфічні властивості фінансової безпеки підприємства [Текст] / О. М. Ляшенко // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. праць. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – № 4 (44). – С. 27–32.
32. Мельник С.І. Формування системи економічної безпеки банку / С.І. Мельник // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 149-152.
33. Мойсеєнко І. П. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] / І. П. Мойсеєнко, О. О. Шолок // Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.02. – С. 141–146.
34. Мойсеєнко І. П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Текст] / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 380 с. 80

35. Мойсеєнко І.П. Методичні основи оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, Н.В. Магас, Ю.А. Поповіченко // Наукові праці МАУП. – 2011. – Вип. 3(30). – С. 87–91.
36. Олійник Л.В. Методологічні засади формування стратегії розвитку підприємства / Олійник Л.В., Кузнєцова А.П. // Економіка і організація управління. - 2018. - № 3 (31). - С. 18-126.
37. Офіційний сайт ПАТ «Альцест». URL: <https://altsest.com/>.
38. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 16 січ. 1997 р. № 3/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №10. – С. 85.
39. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України від 11 серпня 2021 року №347/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>
40. Система фінансово-економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / [Л.В. Гнилицька, О.М. Ляшенко, Ю.С.Погорелов та ін.]. – Луганськ: Елтон - 2, 2010. – 282 с.
41. Сосновська О. О. Методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємств зв'язку / Сосновська О. О. // Облік і фінанси. - 2019. - № 1 (83). - С.168– 176.
42. Сосновська О.О. Методологічний базис управління економічною безпекою підприємства / Сосновська О.О. // Проблеми економіки : науковий журнал. - 2020. - №1 (43). - С.190-196.
43. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою 81 підприємства [Текст] / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2016. – № 9.– С. 140–148.
44. Сухонос В. В. Концептуальні організаційно-правові засади функціонування системи економічної безпеки / В. В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1. – С. 64-66.

45. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О. Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 1. – С. 29–35.

46. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / [О.А. Кириченко, П.Я. Пригунов, Л.В. Гнилицька та ін.]. - К.: Дорадо, 2010. – 480 с.

47. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів [Текст] : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. Фролова ; [С. Фролов, О. Козьменко, А. Бойко та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 332 с.

48. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 386 с.

49. Черевко О. В. Принципи управління фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Черевко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=33>.

50. Череп О. Г. Управління фінансово-економічною безпекою підприємств в Україні / О. Г. Череп, З. П. Урусова, А. А. Урусов // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 3(61). – С. 328-330.

51. Черниш О. В., Тарасенко І. О. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища / О. В. Черниш, І. О. Тарасенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2018. – № 5. – С. 117–119.

52. Ярославський А.О. Управління економічною безпекою підприємства / Ярославський А. О., Правдюк Н. Л. // Норвезький журнал розвитку міжнародної науки. - 2020. - № 42 (3). - С. 41–44.